

RI CARTA RI XUTZ'IBAJ RI SAN PABLO CHQUE RI COJONELAB AJ ROMA

Ri apóstol Pablo cuchap u tz'ibaxic jun carta chque ri kachalal cojonelab aj Roma

¹ In wa', ri Pablo, in patänil re ri Jesucristo. Ri Dios xinusiq'uij, xinucha' rech quinoc che apóstol, jun chque ru tako'n ri Are', rech quintzijojej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio.

² Ojer c'ut xubij lok ri Dios wa' we Utzalaj Tzij ri' chupam ri Lok'alaj u Tzij ri Tz'ibtal cumal ri k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Are'. ³ Are c'u wa' ri Utzalaj Tzij chrij ri Kajaw Jesucristo ru C'ojol ri Dios, ri xil u wäch waral cho we uwächulew. Ri u mam c'ut, are ri nim takanel David ojer. ⁴ Ruc' nimalaj chuk'ab c'ut, aretak xc'astaj chquixol ri cäminakib, xk'alajisaxic chi are u C'ojol ri Dios rumal ri Lok'alaj Espíritu. ⁵ Rumal ri Jesucristo ri Dios xutok'obisaj ka wäch, xuya chke chi cujoc che apóstoles,* u tako'n ri Are', rech e c'o winak ri quecojon che ri Are', ri xukuje' queniman che pa conojel tak ri tinimit cho ruwächulew. ⁶ Ri ix c'ut, ix jun chquixol ri winak ri' ri quecojonic ri e siq'uim rumal ri Dios rech queboc che rechbal ri Jesucristo.

⁷ Quintz'ibaj bi wa' we wuj ri' chiwe ix, iwonojel ri ix cojonelab, ri ix c'o pa ri tinimit Roma. Sibalaj

* **1:5** "Apóstol": Chawila' ri San Mateo 10:2, nota.

ix lok' chuwäch ri Dios. Ix u siq'uim c'ut rech cäban ch'ajch'oj che ri iwanima', quixk'ax c'u pu k'ab ri Are'. Are ta ba' ri Dios ka Tat xukuje' ri Kajaw Jesucristo cutok'obisaj i wäch, cuban c'ut chi cuxlan ri iwanima'.

Ri apóstol Pablo craj copan cuc' ri cojonelab ri e c'o pa ri tinimit Roma

⁸ Nabe quinya maltioxinic che ri nu Dios rumal iwech ix iwonojel pa ru bi' ri Jesucristo. Je ri' quinbano rumal chi pa conojel tak ri tinimit cätzijox wi chi kas tzij ix cojoninak. ⁹ Are c'u ri Dios ri tajin quinpatänij ruc' ronojel wanima', tajin c'u quintzijojej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri u C'ojol. Retam c'u ri Are' chi kas tzij amak'el cäna'taj chwe quinban orar pi wi'. ¹⁰ Amak'el quinta' che ri Dios chi we are ru rayibal cuya chwe chi quinopan na iwuc' pa jun k'ij. ¹¹ Are la' chi sibalaj cwaj quinwil i wäch, cwaj c'ut quinya jun tobanic chiwe che ri i c'aslemal ruc' ri Dios, rech kas cäc'oji u chuk'ab ri i cojonic. ¹² Are c'u cwaj chi cäkawalijisaj ri kanima' ri jun ruc' ri jun chic ruc' we cojonic ri' ri ix cojoninak wi ix. Are c'u wa' ri nu cojonic in xukuje'.

¹³ Kachalal, cwaj chi quiwetamaj chi q'uia mul nu rayim quinopan iwuc', man xyi' tä c'u chwe chi je' quinban wa'. Are cwaj quinbano chi jujun chiwe kas cäquijach na quib pu k'ab ri Cristo, je' jas ri nu banom cuc' ri winak ri man e aj Israel taj pa niq'uijaj tinimit chic. ¹⁴ Quinna' in chi je' ta ne c'o nu c'as cuc' conojel ri winak. Rajwaxic wi quintzijojej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chque ri winak ri yo'm tijonic chque, xukuje' ri man yo'm tä

tijonic chque, chque ri c'o quetam, xukuje' chque ri man c'o tä quetam. ¹⁵ Rumal ri' sibalaj cwaj in quintzijoje ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chiwe ix xukuje', ri ix c'o pa Roma.

Waral cäkil wi chi c'o u chuk'ab ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

¹⁶ Ri in man quinq'uib tä chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, rumal chi c'o ri nimalaj u chuk'ab ri Dios ruc' che qui to'ic conojel ri winak ri quecojonic, ri winak aj Israel nabe, te c'u ri' ri winak ri man e aj Israel taj. ¹⁷ Ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cuk'alajisaj chkawäch chi xak xuwi rumal ri cojonic che ri Cristo cuya' cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios. Je' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri winak ri jicom ri ranima' cho ri Dios, cäc'asi na ri' rumal ri cojonic,” —cächa'.

Waral cäkil wi chi conojel ri winak c'o qui mac

¹⁸ K'alaj c'ut chi ri nimalaj royowal ri Dios cäpe ajchicaj pa qui wi' ri winak chuc'äjisaxic qui wäch conojel ri cäca'n etzelal, ri man cäca'n tä ri jicomal. Rumal c'u ri etzelal ri cäca'no e q'uia winak ri man cäquetamaj tä ri Kas Tzij. ¹⁹ Ri e are' kas c'o quetam chrij ri Dios rumal chi ri Are' u k'alajisam wa' chquiwäch. ²⁰ Pune ri Dios man quilitaj taj, etamtal c'ut chi c'olic. K'alaj wa' cumal conojel ri jastak ri e u banom. Etamtal lok wa' tzaretak xban ruwächulew chi are Dios, chi ri nimalaj u chuk'ab man c'o tä u q'uisic. Rumal ri' ri winak man cuya' taj cäquibij chi man c'o tä qui mac. ²¹ Ri e are', pune quetam chi c'o ri Dios, man xquinimarisaj tä u k'ij jas ri ya'tal che ri Dios, man xemaltioxin tä c'u che. Xane xa xquijach quib chuchomaxic

ri man c'o tä u patän. Jun wi ri qui chomanic, je' ta ne chi e sachinak pa ri k'ekum. Man xquich'ob tä chic jas tajin cäca'no. ²² Pune ta ne cäquibij chi c'o qui no'j, xak c'u e con tak winak wa'. ²³ Man cäquinimarisaj tä u k'ij ri Dios ri man cäcäm taj, xane are cäquinimarisaj qui k'ij ri qui wächbal winak ri xa quecämic, xukuje' ri qui wächbal tak chicop ri c'o qui xic', ri qui wächbal tak cumätz, xukuje' ri niq'uij awaj chic.

²⁴ Rumal ri' ri Dios xeujach chubanic ronojel ri itzel tak qui rayinic ri benak canima' cuc', ri äwas u banic cho ri Are' xukuje' chquiwäch ri winak. Xca'n c'u ri sibalaj q'uixbal u banic ri jun ruc' ri jun chic. ²⁵ Je ri', rumal chi xquicoj ri man kas tzij taj chuq'uexwäch ri kas tzij chrij ri Dios. Are xequik'ijilaj, xequipatänij ronojel ri banom rumal ri Dios. Man are tä xquik'ijilaj ri Dios ri xbanow ronojel, ri xak xuwi che ri Are' ya'tal wi chi cänimarisax u k'ij. Amén.

²⁶ Rumal ri' ri Dios xeujach chubanic ri q'uixbal u banic ri benak canima' ruc'. Xukuje' ne ri ixokib are cäca'n chi ri man takal tä u banic chuq'uexwäch ri kas takal u banic. ²⁷ Xukuje' ri achijab man cäca'n tä chi ri takal u banic cuc' ixokib, xane xa cäca'n ri itzel tak qui rayinic ri jun ruc' ri jun chic. Cäca'n c'u ri q'uixbal u banic, achijab cuc' achijab. Tajin c'u cäc'äjisax qui wäch, are c'u wa' ri tojbal re ri etzelal ri cäca'no.

²⁸ Rumal c'u rech chi man cäcaj taj cäquicoj ri Dios pa cuenta, ri Dios xeuya canok rech cäquichomaj ri man utz taj, rech cäca'n que ri man takal tä u banic. ²⁹ Qui yo'm quib chubanic ronojel u wäch etzelal. Cäca'n ri man jicom taj, cäca'n c'u

que jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik quib, man c'o tä qui pixab. Cäquirayij ri quech niq'uiaj winak chic, e banal tak etzelal. C'äx cäquina' chrij jun chic, quecämisanic, xak ch'oj cäcaj, quequisub ri winak, cäquiyac c'u tzij chquij. Xa tzel u banic ri qui c'aslemal. ³⁰ Cäquibij ri man utz taj chquij niq'uiaj winak chic. Cäquetzelaj u wäch ri Dios, man c'o tä c'u qui q'uixbal. Cäca'n nimal, cäquinimarisaj quib, cäquichomaj u banic ri man utz taj, man queniman tä c'u chque ri qui nan qui tat. ³¹ Man coc tä tzij pa qui jolom, man cäca'n taj jas ri cäquibij chi cäca'no, man cäquitok'obisaj tä qui wäch niq'uiaj chic, man c'o tä sachbal mac cuc', man quel tä c'u qui c'ux chque ri winak. ³² Quetam c'ut ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios, chi ri winak ri quebanow tak we mac ri', are ya'tal chque chi quecämisaxic. Pune ta ne je ri', man xuwi taj cäca'n ri mac, xane je'l cäquilo chi ri niq'uiaj chic cäca'n que.

2

Waral cäkil wi chi ri Dios jicom ri ranima' chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak

¹ Rumal ri' man cuya' taj cabij chi man c'o tä a mac, at ri' ri cak'at tzij puwi' jun winak chic, apachin ta ne ri at. Je ri', rumal chi aretak cak'at tzij puwi' jun winak chic, xa tajin cak'at tzij pa wi' chbil awib chi cäc'äjisax a wäch at. Caban c'u awe ri man utz taj ri tajin cuban ri winak ri cak'at tzij puwi'. ² Ketam c'ut chi ri Dios kas jicom cubano aretak cuk'at tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch ri winak ri je' cäca'n wa'. ³ Ri at c'ut ri cak'at tzij pa qui wi' niq'uiaj winak chic, te c'u

ri' caban at jas ri căca'n ri e are', ¿a cachomaj chi ri Dios man cuk'at tă tzij pa wi' at chi căc'ăjisax a wăch? ¡Man je' taj! ⁴ Xa cawetzelay u wăch ri nimalaj rutzil ri Dios. Awetam c'ut chi u chajim paciencia awuc', u coch'om c'u u wăch chawe. ¿A mat cach'obo chi ri Dios u banom utzil chawe rech ri at caq'uex rawanima' xukuje' ra chomanic? ⁵ Ri at c'ut abajarinak ri awanima', man a q'uexom tă wa', man a q'uexom tă c'u ra chomanic. Rumal ri' xa tajin caban más nim che ri c'ăjisabal a wăch ri căpe na chawij. Je' căc'ulmataj wa' pa ri k'ij ri cuc'ut rib ri Dios chuc'ăjisaxic qui wăch ri winak, cuk'at c'u na tzij pa qui wi' ruc' jicomal. ⁶ Cuya c'u na ri tojbal que ri winak chquijujunal je' jas ri takal chque rumal ri ca'nom. ⁷ Ri winak ri căquitzucuj ri u nîmarisaxic qui k'ij rumal ri Dios, xukuje' ri u ya'ic qui k'ij rumal, xukuje' ri jastak ri man căsach tă qui wăch, amak'el c'ut căca'n ri utzil. Chque ri e are' ri Dios cuya na ri c'aslemal ri man c'o tă u q'uisic. ⁸ Are c'u ri winak ri xak xuwi căquichomaj ri quech ri e are', ri man căcaj taj căquinimaj ri kas tzij, xane are căquitakej ri etzelal, ri Dios c'ut cuc'ăjisaj na qui wăch ruc' nimalaj oyowal. ⁹ Nimalaj bis, c'ăxc'ol quepe na pa qui wi' conojel ri winak ri căca'n etzelal. Cuchap na cuc' ri winak aj Israel, te c'u ri' căpe na pa qui wi' ri winak ri man e aj Israel taj. ¹⁰ Are c'u ri winak ri căca'n ri utz, cănîmarisax na qui k'ij conojel, căyi' na qui k'ij, căban na chi cuxlan ri canima' rumal ri Dios. Cuchap na wa' cuc' ri winak aj Israel, te c'u ri' cuc' ri winak ri man e aj Israel taj.

¹¹ Je ri', rumal chi ri Dios junam queril wi conojel ri winak. ¹² Conojel ri quemacunic ri man

c'o tä que ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, cäsach na qui wäch pune man c'o tä ri Pixab ri' cuc'. Conojel c'u ri quemacunic pune c'o ri Pixab cuc' ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, cäk'at na tzij pa qui wi' rumal we Pixab ri'. ¹³ Ri xuwi cäquitatabej ri Pixab, man e are tä ri' ri jicom ri canima' cho ri Dios, xane ri cäca'no jas ri cubij ri Pixab, e are ri' ri jicom ri canima' cho ri Dios. ¹⁴ Aretak ri winak ri man e aj Israel taj cäca'n jas ri cubij ri Pixab, pune man c'o ri Pixab cuc', pa canima' c'ut cäpe wi ri cäca'no. Ri e are' c'ut quebanow ri qui pixab. ¹⁵ Rumal ri cäca'no k'alaj chi tz'ibtal ri Pixab pa ri canima'. Ri cäquina' pa canima' are cäk'alajisanic chi kas tzij wa'. Ri qui chomanic chquijujunal are cäk'alajisan na we utz o man utz taj ri tajin cäca'no. ¹⁶ Cäk'alajin c'u na wa' pa ri k'ij aretak ri Dios cuk'at na tzij rumal ri Jesucristo puwi' ronojel ri man etamtal taj ri c'o pa canima' ri winak, je' jas ri cubij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri quintzijo.

Waral cäkil wi chi ri winak aj Israel cäca'n qui nimal che ri Pixab

¹⁷ Ri at c'ut cabij chi at aj Israel, are cato'bej awib ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, caban a nimal che ri a Dios. ¹⁸ Ri at awetam jachique ru rayibal ri Dios, ri Pixab c'ut cuc'ut chawäch jachique ri utz na. ¹⁹ Cana' pa rawanima' chi kas awetam cac'am qui be ri moyab, chi catcowinic c'ut caya sakil chque ri e c'o pa k'ekum. ²⁰ Cachomaj chi catcowinic queatijoj ri man c'o tä quetam, xukuje' chi catcowinic caya qui no'j ri man nimak tä qui banic rumal chi pa ri Pixab cachomaj chi carik wi ronojel u wäch etamanic xukuje' kas tzij. ²¹ We

ri at queatijoj niq'uiaj chic, ¿jas che man catijoj awib at? We ri at catzijoj ru Lok' Pixab ri Dios chi man cuya' taj cäban elak', ¿jas che caban elak' at? ²² We ri at cabij chi man cuya' taj cuban jun ri mac ri sibalaj äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic, ¿jas che je' caban at? We ri at cawetzelay qui wäch ri tiox ri xa e banom cumal winak, ¿jas che cawelak'aj ri jastak ri e c'o pa tak cachoch ri tiox ri'? ²³ Pune ri at caban a nimal che ri Pixab, ri at c'ut man nim tä cawil wi ri Dios aretak man canimaj tä ri cubij ri Pixab. ²⁴ Rumal ri' cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri winak ri man e aj Israel taj cäquibij ri sibalaj äwas u bixic chrij ri Dios xa rumal iwech ix ri aj Israel,” —cächa ri Tz'ibtal canok.

²⁵ Ri retal ri ojer trato ri cäbix circuncisiön che ri cojom che ra cuerpo,* kas tzij c'o u patän wa' chawe we canimaj ri cubij ri Pixab. We c'u man canimaj ri cubij ri Pixab, man c'o tä u patän ri' ri retal ri ojer trato ri cojom chawe. ²⁶ We ri winak ri man cojom tä ri retal ri ojer trato che, cunimaj ri cätakan wi ri Pixab, ri winak ri' je' ta ne cojom ri retal ri ojer trato che, pune man cojom taj. ²⁷ Ri winak ri man cojom tä ri retal ri ojer trato che, ri cunimaj ri cubij ri Pixab, are ri' cäk'atow na tzij pa wi' at ri man canimaj tä ri cubij ri Pixab, pune c'o awe ri Pixab ri Tz'ibtalic, pune cojom ri retal ri ojer trato che ra cuerpo. ²⁸ Ri kas winak aj Israel man are tä ri' ri xa chrij quilitalaj wi chi aj Israel. Ri cojom ri retal ri ojer trato che man are tä ri' ri xa cäban chrij ru cuerpo. ²⁹ Xane ri winak ri kas aj

* **2:25** “Retal ri ojer trato”: Chawila' Hechos 7:8.

Israel are ri' ri aj Israel wi pa ranima'. Ri kas retal ri ojer trato are ri' ri banom pa ranima' ri winak, man rumal tä jun takanic ri tz'ibtalic, xane rumal ri u banom ri Lok'alaj Espíritu. Ri winak ri je' u banic wa', man cäyi' tä u k'ij cumal ri winak, xane rumal ri Dios.

3

¹ We je ri', ¿jas ri utz na ri curik jun winak we are winak aj Israel? ¿A nim lo u patän ri u cojic ri retal ri ojer trato che ru cuerpo jun winak? ² Kas tzij nim qui banic ri winak aj Israel, q'uia ri cuya' cäkabij chquij rumal chi chque ri e are' xuya wi ri Dios ru Lok' Pixab nabe. ³ ¿Jas c'u cäbantaj na we c'o jujun chque ri winak aj Israel ri man jicom tä chi ri canima' chrij ri Dios? ¿A rumal lo ri' ri Dios man jicom tä chi ri ranima' ri Are'? ⁴ ¡Man je' tä ri'! Xane ri Dios cuban na ronojel ruc' kas tzij, pune conojel winak e are' banal tak tzij. Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Rumal ri tzij la k'alaj wi chi jicom
ri anima' la.

Aretak cäk'at tzij puwi' la,

cäk'alajin c'u na chi utz ri cäban la,

—cächa ri Tz'ibtalic.

⁵ We ri ketzalal cuc'utu chi ri Dios kas cuban ri jicomal, ¿jas cäkabij? ¿A xa lo man jicom tä ranima' ri Dios rumal chi cuc'äjisaj ka wäch? (Je' quinch'awic je' jas ri quech'aw ri winak.) ⁶ ¡Man je' tä ri'! We ta ri Dios man jicom tä ranima', ¿jas lo cuban ri Are' chuk'atic tzij pa qui wi' ri winak cho ruwächulew? ¡Man cuya' taj!

⁷ We c'u ri banow tzij ri quinbano cubano chi cänimarisax u k'ij ru kas tzij ri Dios, ¿jas che cäk'at

tzij pa nu wi' chi ri in, in ajmac? ⁸ We je ri', ¿jas che man are tä cäka'n ri man utz taj rech cäpe ri utzil? Are c'u wa' ri cäquibij jujun rumal ri etzelal ri c'o pa canima' chi are wa' ri quekatijoj ri winak che. Takal c'u wa' chque we winak ri' cäk'at tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch.

Waral cäkil wi chi konojel c'o ka mac

⁹ ¿Jas c'u cujcanaj wi? ¿A uj ri uj aj Israel uj utz na chquiwäch ri niq'uiaj winak chic? ¡Man je' tä ri! Ka k'alajisam c'ut chi ri winak aj Israel xukuje' ri winak ri man aj Israel taj, conojel e c'o pu k'ab ri mac. ¹⁰ Ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic cubij:

Man c'o tä jun winak ri kas utz,
man c'o tä wi jun.

¹¹ Man c'o tä jun winak
ri kas craj cuch'ob ri kas utz,
man c'o tä jun ri cutzucuj ri Dios.

¹² Conojel qui jalom qui be,
conojel benam que
jawije' ri xa cäsach wi qui wäch.

Man c'o tä jun ri cuban ri kas utz,
man c'o tä wi jun.

¹³ Ru pa qui kul je' ta ne ru jul cäminak
ri jaktalic.

Ruc' ri qui tzij quequisub ri winak.
Je' ta ne ri u tiabal cumätz
c'o pa qui chi'.

¹⁴ Xak xuwi ri yok'onic cäca'no,
c'äx tak tzij quel pa qui chi'.

¹⁵ Cäquitij anim chubanic ri cämisanic.

¹⁶ Ri cäca'n pa ri qui c'aslemal
cusach can u wäch ronojel,

cäquiya can bis pa canima' ri winak.

17 Man quetam taj jas cäca'no
chuya'ic utzil chquixol ri winak.

18 Man quetamam tä c'ut chi rajwaxic
cäquixej quib cho ri Dios,
—cächa ri Tz'ibtalic.

19 Ketam c'ut chi ronojel ri cubij ri ojer Pixab,
cubij wa' chque ri e c'o pu k'ab we Pixab ri' rech
man c'o tä jun c'o jas cubij, rech conojel ri winak
cho ruwächulew cäk'at na tzij pa qui wi' rumal ri
Dios. 20 Man c'o tä c'u jun winak ri cäjicomataj
ranima' cho ri Dios rumal ru nimaxic ri cubij ri
Pixab, rumal chi ri Pixab xuwi u patän wa' cuc'ut
chkawäch chi ri uj, uj ajmaquib.

Xuwi rumal ri cojonic cäkarik ru tobanic ri Dios

21 Cämïc c'ut ri Dios u k'alajisam chkawäch jas
ri cuban chujicomaxic ri kanima' chuwäch ri Are'
man ruc' tä ri Pixab. K'alaj wa' chi kas tzij are-
tak cusiq'uij jun ri wuj re ri Pixab ri xutz'ibaj ri
ka mam Moisés xukuje' ri wuj ri xquitz'ibaj ri
k'alajisal tak re ru Lok' Pixab ri Dios. 22 Cäjicomataj
c'u ri kanima' cho ri Dios rumal chi cujcojon che
ri Jesucristo. Ri Dios c'ut cuban wa' chque conojel
ri quecojonc, man jalan tä wi cuban cuc' niq'uij
chic. 23 Conojel winak e macuninak, naj c'u e c'o
wi che ri Dios ri craj queto'wic. 24 Xa c'u rumal
ri nimalaj u tok'ob cuban jicom che ri canima'
ri winak. Man c'o tä cäquitoj che, rumal chi ri
Cristo Jesús xeutoro. 25 Ri Dios xucoj ri Cristo che
sachbal qui mac conojel ri winak rumal ru cämical
cho ri cruz. Cäquirik c'u ri sachbal qui mac we
quecojon che ri Cristo. Je' xbantaj wa' rech k'alaj

chi ri Dios are kas jicom ranima'. Xril ri qui mac ri winak ri ca'nom canok, man c'o tä c'u jas xuban chque rumal ri nimalaj u paciencia. ²⁶ Je' xbantaj wa' xukuje' chuc'utic pa tak we k'ij cämich chi ri Dios are kas jicom ranima', cutakej c'u u banic ri jicomal aretak cuban jicom che ri canima' conojel ri quecojon che ri Jesús.

²⁷ ¿Jas c'u rumal cäca'n wi nimal ri winak? ¡Man c'o taj! ¿Jas che? Rumal chi we ta ri winak quecowinic cäca'no jas ri cubij ri Pixab, cuya' ri' cäquinimarisaj quib. Are c'u ri winak ri cäcojonich man cuya' taj cunimarisaj rib. ²⁸ Xkil ba' chi ri Dios cuban jicom che ri ranima' ri winak ri cäcojonich, man are tä cärilo we u banom ri cubij ri Pixab o man u banom taj.

²⁹ E ri Dios, ¿a xuwi lo qui Dios ri winak aj Israel? ¿A mat xukuje' are qui Dios ri winak ri man e aj Israel taj? Kas tzij chi are xukuje' qui Dios ri winak ri man e aj Israel taj. ³⁰ Xa c'u jun ri Dios c'olic. Are c'ut cäbanow jicom che ri canima' ri winak aj Israel xukuje' ri winak ri man e aj Israel taj ri quecojonich. Man cäril tä ri Are' we cojom retal ri ojer trato che ri qui cuerpo o man cojom taj. ³¹ ¿A cäkabij lo chi man c'o tä chi u patän ri Pixab rumal chi xujcojonich? ¡Man je' tä ri'! Xane cäkabij chi c'o na u patän ri Pixab.

4

Ri xuban ri ka mam Abraham are jun c'utbal chkawäch

¹ ¿Jas c'u cäkabij chi xurik ri ka mam Abraham ojer? ² Kas tzij we ta rumal ri utzil ri xuban ri ka mam Abraham xjicomataj ri ranima' cho ri Dios,

cuya' ri' cunimarisaj rib. Man cuya' tä c'ut cunimarisaj rib cho ri Dios. ³ ¿Jas pu cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic? Cubij c'ut: "Ri Abraham xcojon che ri Dios, rumal c'u ri' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'," —cächa'. ⁴ ¡Kachomajmpe! Jun winak ri cuban jun chac, ri tojbal re ri cäyi'c man are tä sipanic ri' che, xane are c'asaj ruc'. ⁵ Are c'u ri winak ri man c'o tä jas cubano, cäcojon c'u che ri Dios ri cuc'amowaj ri ajmac, ri winak ri' rumal ru cojonik cäk'alajisax rumal ri Dios chi kas jicom ranima'. ⁶ Tzare c'u ri ka mam David xubij chi utz re ri winak ri cäk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima', man rumal tä c'u ri utzil ri xuban ri winak ri'. ⁷ Ri ka mam David je wa' xubij:

Utz que ri winak ri sachtajinak
 rumal ri Dios ri etzelal ri ca'nom,
 ri xril ri qui mac,
 man c'o tä c'u c'äx xuban chque.

⁸ Utz re ri winak ri man c'o tä mac
 cäyi' chrij rumal ri Kajaw Dios,
 —cächa'.

⁹ ¿A xak xuwi ta c'u lo utz que ri winak ri cojom retal ri ojer trato che ri qui cuerpo? ¡Man je' taj! Xukuje' utz que ri man cojom taj. Ka bim c'ut chi ri ka mam Abraham xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima' rumal chi xcojonik. ¹⁰ ¿Jampa' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'? ¿A xuban wa' aretak cojom chi ri retal ri ojer trato che o aretak mäja' xcojic? Man c'ä te tä xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima' aretak cojom chi retal ri ojer trato che, xane aretak mäja' cäcojic. ¹¹ Te c'u ri' ri ka mam Abraham xoc ri retal ri ojer trato che ru cuerpo ri are'. Are c'u wa' retal

ri cäc'utuwic chi k'alajisam chi rumal ri Dios chi jicom ranima' rumal chi xcojonic. Je ri' ri Abraham xoc che qui tat conojel ri cojonelab ri man cojom tä ri retal ri ojer trato che ri qui cuerpo. Je wa ri' ri e are' xukuje' quek'alajisax rumal ri Dios chi jicom canima'. ¹² Kas tzij ri ka mam Abraham are xoc che qui tat ri cojom retal ri ojer trato che ri qui cuerpo, man xuwi tä c'u rumal wa', xane xukuje' rumal chi xcojonic junam jas ri ka mam Abraham xcojonic aretak mäjok coc ri retal ri ojer trato che ru cuerpo.

Ri xuchi'j lok ri Dios cäquechbej na we cujcojonic

¹³ Ri Dios xuchi'j che ri ka mam Abraham xukuje' chque ri rachalaxic ri quil na qui wäch chi cäquechbej na ruwächulew, man rumal tä c'u rech chi xniman ri ka mam Abraham che ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés,* xane rumal chi xcojonic, xk'alajisax c'u rumal ri Dios chi jicom ranima'. ¹⁴ We ta xak xuwi ri queniman che ri Pixab cäquic'am na que ri echbal, man c'o tä ba' u patän ri' chi cujcojonic. Xukuje' ri xuchi'j lok ri Dios chi cuya na man c'o tä chi u patän ri'. ¹⁵ Je ri', rumal chi ri Dios cuc'äjisaj qui wäch ri man queniman tä che ri Pixab. Jawije' c'u ri man c'o tä wi pixab, man c'o tä mac ri' chrij ri pixab.

¹⁶ Rech ri xuchi'j ri Dios che ri ka mam Abraham kas cäquechbej na conojel ri rachalaxic ri quil na qui wäch, rajwaxic chi are jun sipanic ri cuya ri Dios chque ri quecojonic. Quel cubij chi ri xuchi'j

* **4:13** C'ä mäja' c'o ri Pixab ri' aretak ri mam Abraham xil u wäch. Je ri', rumal chi ri mam Abraham are nabeal chuwäch ri mam Moisés.

ri Dios man xuwi tä chque ri queniman che ri Pixab, xane xukuje' chque conojel ri quecojoníc jas ri xuban ri ka mam Abraham. Ri are' c'ut are xoc che ka tat uj konojel ri uj cojonelab chuwäch ri Dios, ¹⁷ ri xukuje' xcojon ri ka mam Abraham che. Je' jas ri tz'ibtal pa ru Lok' Pixab ri Dios: “At nu cojom che qui tat q'uia u wäch winak”, —cächa'. Ri Dios c'ut are cäyo'w qui c'aslemal ri cäminakib, xukuje' queuban ri jastak ri c'ä mäja' quec'oji'c.

¹⁸ Ri ka mam Abraham, pune man cäcowin tä chic cäc'oji ralc'ual, xucoj chi cäc'oji na jun u c'ojol. Xcu'bi c'u u c'ux chrij ri Dios, je ri' xoc che “qui tat q'uia u wäch winak”, jas ri bim che rumal ri Dios: “Are je wa' qui q'ual ri awachalaxic ri quil na qui wäch,” —xuchixic. ¹⁹ Ri ka mam Abraham man xuban tä quieb u c'ux, pune xa jubik' man cätz'akat tä cien u junab. Retam chi ri are' rachi'l ri Sara ri rixokil xak cämem chi que, e nimak tak winak chic, man quecowin tä chic cäc'oji calc'ual. ²⁰ Man xuban tä quieb u c'ux chrij ri xbix che rumal ri Dios, xane xa sibalaj xcojoníc, xcu'bi u c'ux, xuya c'u u k'ij ri Dios. ²¹ Xujiqúiba u c'ux chi ri Dios cäcowin chubanic ronojel ri cubij. ²² Rumal ri' xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima', rumal chi xcojoníc.

²³ Man xak xuwi tä ri ka mam Abraham xtz'ibax chrij chi xk'alajisax rumal ri Dios chi jicom ranima'. ²⁴ Ri uj xukuje' xtz'ibax chkij chi ri Dios cuk'alajisaj chi jicom kanima' rumal chi cujcojoníc, konojel ri uj, uj cojoninac che ri Dios ri xc'astajisan ri Kajaw Jesús chquixol ri cäminakib. ²⁵ Ri Kajaw Jesús xjach pa cämisaxic rumal rech

ri ka mac, xc'astaj c'u chquixol ri cäminakib rech cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios.

5

Ri tewchibal ri xkariko aretak xjicomataj ri kanima' cho ri Dios

¹ Cämïc c'ut ri xjicomataj ri kanima' cho ri Dios rumal chi xujcojoníc, c'o chi c'u utzil chkaxol ruc' Are' rumal ri Kajaw Jesucristo. ² Rumal c'u ri Cristo xtok'obisax ka wäch rumal ri Dios rumal chi xujcojoníc. Ri tok'ob ri xkariko man c'o tä qesan chke, rumal ri' cujqüicotic, cu'l ka c'ux chi cäkarik na ke uj ri u nïmarisaxíc u k'ij ri Dios. ³ Man xuwi tä wa' cujqüicot wi, xane xukuje' cujqüicot chupam ri c'äxc'ol, rumal chi ri c'äxc'ol cuban chke chi cäkachajij paciencia. ⁴ Ri paciencia cuban chke chi utz cujel na cho ri Dios. Aretak utz chic uj c'olic, cäcu'bi ka c'ux chrij ri Dios. ⁵ Aretak cäcu'bi ka c'ux chrij ri Dios man c'o tä bis cäkariko rumal chi ri rutzil ranima' ri Dios c'o pa kanima' rumal ri Lok'alaj Espíritu ri u yo'm chke.

⁶ Ri uj, aretak man xujcowin taj xkato' kib ka tuquiel wi, kas pa ru k'ijol xpe ri Cristo, xcäm c'u rumal kech uj ri uj ajmaquib. ⁷ Man c'o tä jun winak cuya u tzij cäcämisax chuq'uexwäch jun winak chic, pune are jun winak ri kas jicom ranima'. Craj c'u ne c'o jun ri cuya u tzij cäcämisax chuq'uexwäch jun winak ri sibalaj utz. ⁸ Ri Dios c'ut xuc'ut chkawäch chi sibalaj cujraj aretak ri Cristo xcäm rumal kech, pune c'u uj ajmaquib. ⁹ Cämïc c'ut ri ya jicom chi kanima' cho ri Dios rumal ru cämical ri Cristo, kas cujuto' na ri Cristo chuwach ri c'äjisabal wächaj ri cäpe na chuq'uisbal.

¹⁰ Ri uj nabe canok aretak ka c'ulel na ri Dios, xujrutzirisaj ruc' Are' rumal ru cämical ru C'ojol, rumal ri' cämïc ri ya uj utz chi ruc' ri Dios, kas cäkarik wi na ru tobanic ri Dios rumal ru c'aslemal ri Cristo. ¹¹ Man xuwi tä wa', xane xukuje' cu-jquicot ruc' ri Are' rumal ri Kajaw Jesucristo. Rumal c'u ri Cristo uj utz chi ruc' ri Dios.

Waral cätzijox wi ri Adán xukuje' ri Cristo

¹² Je c'u ri', ri mac xoc cho we uwächulew xa rumal jun winak. Rumal c'u ri mac xpe ri cämical pa qui wi' conojel ri winak rumal chi conojel xemacunic. ¹³ Aretak mäjok cäpe ri Pixab, ri mac ya c'o chic cho ruwächulew. Man cäcoj tä c'u ri mac pa cuenta aretak man c'o tä pixab. ¹⁴ Pune je ri', xtakan c'u ri mac pa qui wi' ri winak ri xemacunic xchaptaj lok ruc' ri Adán c'ä xopan ru k'ij ri Moisés, pune man je' tä qui mac jas ru mac ri Adán ri man xunimaj tä ru Pixab ri Dios. Ri Adán c'ut are jun c'utbal chrij ri Cristo ri cäpe na.

¹⁵ Man cuya' taj cäjünamataj ri mac ri xuban ri Adán ruc' ri sipanic ri cuya ri Dios. Rumal c'u ri mac ri xuban xa jun winak e q'uia xecämïc. Are c'u ri tobanic ri cusipaj ri Dios chke rumal ri nimalaj u tok'ob pa ka wi', sibalaj nim na u banic wa'. Xuya wa' chke rumal xa jun winak, ri Jesucristo, chubanic utzil chque q'uia winak. ¹⁶ Ri mac ri xuban xa jun winak man cuya' taj cäjünamataj wa' ruc' ri tobanic ri cusipaj ri Dios. Je ri', rumal chi ri mac ri xuban xa jun winak xubano chi cäk'at tzij pa qui wi' ri winak chi cäc'äjisax qui wäch. Are c'u ru tobanic ri Dios xpetic rech cäjicomataj ri canima' ri winak cho ri Dios, pune sibalaj q'uia ri

qui mac ca'nom. ¹⁷ We ri cämical xc'oji u takanic pa qui wi' ri winak rumal ri mac ri xuban xa jun winak, sibalaj nim c'u na u banic wa' chi ri winak ri cäjicomataj canima' cho ri Dios rumal ru tok'ob quetakan na pa ri c'ac' qui c'aslemal rumal xa jun winak, ri Jesucristo.

¹⁸ Je' jas ru mac ri Adán xubano chi cäk'at tzij pa qui wi' conojel ri winak chi cäc'äjisax qui wäch, je c'u ri' xukuje' ri jicomal ri xuban ri Jesucristo cubano chi conojel ri winak cäquirik na qui c'aslemal, man cäk'at tä c'u tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch. ¹⁹ Quel cubij chi rumal ri jun winak ri man xniman tä che ri Dios e q'uia winak xeboc che ajmaquib, je ri' xukuje', rumal ri Jun ri xniman che ri Dios e q'uia winak cäjicomataj ri canima' cho ri Dios.

²⁰ Xpe c'u ri Pixab rech quel na ri mac chi sak. Aretak c'ut xnimar u wäch ri mac, ru tok'ob ri Dios xukuje' xnimar na u wäch wa'. ²¹ Je c'u ri' jas ri mac xcowinic xuc'am lok ri cämical pa qui wi' ri winak, je ri' xukuje' aretak ri uj cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios, ri nimalaj u tok'ob ri Are' cäcowinic cuya ka c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic rumal ri Jesucristo ri Kajaw.

6

Waral cäkil wi chi ri uj je' ta ne chi uj cäminak chuwäch ri mac. Uj c'asal chi c'ut rumal ri Cristo

¹ ¿Jas c'u ri cäkabij? ¿A cäkatakej u banic ri mac rech ri Dios sibalaj cuc'ut na ri nimalaj u tok'ob?
² ¡Man je' tä ri'! Ri uj, je' ta ne chi uj cäminak chuwäch ri mac. Man c'o tä chi u chuk'ab ri mac pa ka wi'. We je ri', ¿a cuya' ta c'u lo cäkatakej u

banic ri mac? ³ ¿A mat iwetam chi ri uj ri banom ka kasna' rech xa uj jun chic ruc' ri Jesucristo, je' ta ne ri junam xujcäm ruc' ri Are'? ⁴ Rumal ri kasna' je' ta ne junam xujmuk ruc' ri Cristo, je' ta ne xujcämich rech cujc'astajisaxic, cäc'oji c'u jun c'ac' ka c'aslemal je' jas ru c'aslemal ri Cristo aretak xc'astaj chquixol ri cäminakib rumal ri nimalaj u chuk'ab ri ka Tat.

⁵ We c'u xka'n jun ruc' ri Cristo rumal ri cämical ri xuriko, je ri' xukuje' cäka'n na jun ruc' Are' rumal chi xc'astaj chquixol ri cäminakib. ⁶ Ketam chi ri ojer ka c'aslemal xrip cho ri cruz junam ruc' ri Cristo, rech cäsach u wäch ri u chuk'ab ri ka rayibal ajuwächulew ri man utz taj. Je ri' man uj c'o tä chi pu k'ab ri mac, man cujpatänin tä chi che ri mac je' ta ne che jun patrón. ⁷ Je ri', rumal chi ri winak ri cäminak chic, man chaptal tä chi ri' rumal ri mac. ⁸ We ri uj, uj cäminak chic junam ruc' ri Cristo, cäcu'bi ka c'ux chi cujec'asal na ruc' ri Are'. ⁹ Je ri', rumal chi ketam chi ri Cristo c'astajinak chic chquixol ri cäminakib, man cäcäm tä chi wi. Ri cämical man cätakan tä chi puwi'. ¹⁰ Ri Cristo aretak xcämich, xa jumul xcäm chusachic u wäch ri mac, man xak tä tajin wi cäcämich. Aretak c'u xc'astajic, xc'asi chunimarisaxic u k'ij ri Dios. ¹¹ Je c'u ri' ri ix, chichomaj chi ix cäminak chic chuwäch ri mac. Man c'o tä chi u chuk'ab ri mac pi wi'. Ix c'asal c'u cämich chunimarisaxic u k'ij ri Dios junam ruc' ri Cristo Jesús ri Kajaw.

¹² Rumal ri' miya ba' chi ri mac cutakej takanic puwi' ri i cuerpo ri xa cäcämich, mixutak c'u ne chunimaxic ri i rayibal ri man utz taj. ¹³ Mijach ba' iwib pu k'ab ri mac chubanic ri man utz taj. Xane

chijacha iwib pu k'ab ri Dios, je' ta ne chi xixcäm na, ix c'astajinak chi c'ut. Chijacha iwib pu k'ab ri Dios chubanic ri utzil. ¹⁴ Je ri', rumal chi ri mac man cätakan tä chi pi wi'. Man ix c'o tä chi c'u pu k'ab ri Pixab, xane ix c'o pu k'ab ri Dios rumal ru tok'ob pa ka wi'.

Uj patänil tak re ri Dios chubanic ri utzil

¹⁵ ¿Jas c'u cujcanaj wi? ¿A cujmacunic rumal chi man uj c'o tä chi pu k'ab ri Pixab, xane pu k'ab ri Dios rumal ru tok'ob pa ka wi'? ¡Man je' tä ri'! ¹⁶ Ri ix kas iwetam chi we quijach iwib chupatänixic jun patrón rech quixniman che, quixoc c'u che patänil tak re ri patrón ri', tzrajwaxic c'u wi chi quixniman che. Are je ri', we are quixpatänin che ri mac je' ta ne are jun i patrón ri cuc'am lok cämical pi wi', o are quixniman che ri Dios rech cäjicomataj ri iwanima' chuwäch ri Are', quiban c'u na ri utzil. ¹⁷ Maltiox c'u che ri Dios chi ri ix ri nabe canok xipatänij na ri mac, cämich c'ut pa iwanima' xpe wi ru nimaxic ri kas tzij re ri tijonic ri xijach iwib che retamaxic. ¹⁸ Aretak xixel lok pu k'ab ri mac ri ix chapowinak, ri ix xijach iwib chupatänixic ri Dios rech quiban ri jicom pa ri i c'aslemal. ¹⁹ Quinbij wa' chiwe pa qui tzij winak, rumal chi ri ix i tuquiel wi man kas quixcowin tä chuch'obic wa' we chomanic ri'. Man je' tä quibano jas ri xiban can nabe aretak xijach iwib chupatänixic ri mac rech quiban ri äwas u banic cho ri Dios xukuje' ri etzelal. Xane che we cämich, hijacha iwib pu k'ab ri Dios chubanic ri jicom pa ri i c'aslemal rech quixc'oji chuwäch ri Are' ch'ajch'oj ri iwanima'.

²⁰ Ri ix nabe, aretak tajin quipatänij na ri mac, man i yo'm tä iwib chubanic ri jicom pa ri i c'aslemal. ²¹ ¿Jas c'u xich'ac che ri xiban can nabe ri quiq'uix chi che cämich? Xuwi c'u ri cämical xiriko. ²² Cämich c'u ri ix, ix elinak chi pu k'ab ri mac, ix oquinak chi che patänil tak re ri Dios. C'o c'u xich'ac wa' che. Ri xich'aco are ru jachic iwib pu k'ab ri Dios, chuq'uisbal c'ut quirik na ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic. ²³ Ri tojbal ri cuya ri mac are xak xuwi ri cämical, are c'u ri Dios cusipaj ri c'aslemal ri man c'o tä u q'uisic rumal ri Cristo Jesús, ri Kajaw.

7

Ri c'ulanem are jun c'utbal chrij ri c'aslemal ruc' ri Cristo

¹ Kachalal, ri ix ri iwetam ri Pixab quich'obo chi ri Pixab xuwi c'o chuk'ab pu k'ab puwi' jun winak aretak c'asal na. ² Quincoj na jun c'utbal chiwäch: Ri ixok ri c'ulanic rajwaxic chi cänim ri' che ri pixab re ri c'ulanem aretak c'ä c'asal na ri rachajil. We c'u cäcäm ri rachajil, c'ä te ri' man rajwaxic tä chic cäniman che we pixab ri'. ³ Rumal ri', we ri ixok cäc'uli ruc' jun achi chic aretak c'asal na ri rachajil, cuban ri nimalaj mac ri äwas u banic chrij ri rachajil. We c'u cäcäm ri rachajil, man rajwaxic tä chic cäniman che ri pixab re ru c'ulanem. Pune cäc'uli ruc' jun achi chic, man cuban tä ri' ri nimalaj mac ri äwas u banic.

⁴ Je c'u ri' ri ix, kachalal, ri ix u tz'akatil ru cuerpo ri Cristo, man c'o tä chic ri Pixab pi wi' rumal chi ix je' ta ne ix c'ulan chic ruc' ri Cristo. Ix rech chi ri Cristo ri xc'astaj chquixol ri cäminkib. Je ri' rech

ri ka c'aslemal coc wa' chupatänixic ri Dios. ⁵ Nabe canok, aretak ri ka c'aslemal are ru banic xak jas ri cäkaj uj, ri itzel tak ka rayinic xec'astaj rumal ri Pixab. Ri ri' c'ut xa xujuc'am bi pa ri cämical. ⁶ Cämíc c'ut uj cämínak chic chuwäch ri Pixab ri xtakan pa ka wi' nabe. Je ri' man c'o tä chi ri Pixab pa ka wi'. Cämíc cäkapatänij ri Dios pa ri c'ac' ka c'aslemal ri cuya ri Lok'alaj Espíritu. Ri ojer Pixab ri tz'ibtalic man c'o tä chi pa ka wi'.

Ri apóstol Pablo cäch'aw chrij ri mac ri c'o pa ri ka c'aslemal

⁷ ¿Jas c'u ri cäkabij? ¿A cäkabij lo chi mac ri' ri Pixab? ¡Man je' taj! Rumal c'u ri cubij ri Pixab xinwetamaj jas ri' ri mac. ¡Kachomajmpe! Mat xinwetamaj ri' chi ru rayixic ri jastak que niq'uiaj winak chic are mac, we ta mat xubij ri Pixab: “Marayij u wäch ri jastak que niq'uiaj winak chic,” —cächa'. ⁸ Ri mac c'ut xnimar u wäch rumal ri takanic, xuc'asuj c'u pa ri wanima' ronojel u wäch itzel tak rayinic. Je ri', rumal chi we ta mat c'o ri Pixab, man k'alaj tä ri' chi c'o ri mac. ⁹ Ri in nabe canok aretak mäja' c'o wetam chrij ri Pixab xinchomaj chi kas utz ri tajin quinban pa ri nu c'aslemal. Aretak c'ut xpe ri takanic, xinch'ob jas ri cubij ri Pixab. Te ri' xc'astaj ri mac ri c'o pa wanima', are c'u ri in xinwetamaj chi in cämínak chuwäch ri Dios. ¹⁰ Je ri' ri takanic ri xpe chuya'ic c'aslemal, chwe in c'ut xa xuya cämical. ¹¹ Rumal ri Pixab ri mac xucoj u chuk'ab chwe, xinusub c'ut. Xucoj ri takanic che nu cämisaxic.

¹² Kas tzij c'ut, ri Pixab ruc' ri takanic man c'o tä qui mac, xane jicom xukuje' utz ri cäquibij. ¹³ ¿A

are ta c'u lo ri u banic utzil ri xbanow chwe chi quincämïc? ¡Man are taj! Xane are ri mac ri quincämisanic. Je ri' xubano rech cäk'alajinic jas ri' ri mac. Are c'u xucoj ri utz chubanic wa'. Je ri' ri takanic xuk'alajisaj chi ri mac are sibalaj man utz taj.

¹⁴ Ketam chi ri Pixab ruc' ri Dios cäpe wi, ri in c'ut xak in winak. In c'o pu k'ab ri mac. ¹⁵ Man quinch'ob tä c'ut jas ri tajin quinbano. Man are tä c'u quinban ri cwaj, xane ri tzel quinwilo are wa' ri tajin quinbano. ¹⁶ We c'u are quinban ri man cwaj taj quinbano, je ri' quinch'obo chi utz ri Pixab. ¹⁷ Rumal c'u ri' man in tä chi ri' ri tajin quinbanowic, xane are ri mac ri c'o pa ri wanima' ri tajin cuban wa'. ¹⁸ Ri in wetam chi man c'o tä jubik' ri utz pa ri wanima' rumal chi xak in winak ajuwächulew. C'o nu rayinic chubanic ri utz, xa c'u man quincowin tä quinban wa'. ¹⁹ Man quinban tä ri utz ri cwaj quinbano, xane are quintakej u banic ri man utz taj ri man cwaj taj quinbano. ²⁰ We c'u are quinban ri man cwaj taj quinbano, man in tä chi ri' quinbanowic, xane are ri mac ri c'o pa wanima'.

²¹ Ri quinc'ulmaj c'ut are wa': Aretak cwaj quinban ri utz, xuwi ri etzelal cuc'ut rib chnuwäch. ²² Ri wanima' c'ut cäquicot ruc' ru Pixab ri Dios. ²³ Quinwil c'ut chi pa ri nu cuerpo c'o jun pixab ri xa cuc'ulelaj u wäch ri pixab ri c'o pa ri nu chomabal. Are c'u wa' ri pixab re ri mac ri c'o pa ri nu cuerpo, are wa' ri in chapowinak.

²⁴ ¡C'äx wa' ri nu banic! ¡Jachin ta ri quinesan na pu k'ab wa' we cuerpo ri' ri xa quinuc'am bi pa ri cämical? ²⁵ Xuwi ri Dios cäcowin che nu to'ic

rumal ri Kajaw Jesucristo. ¡Maltiox ba' che ri Dios! Rumal ri' ri in quinch'obo chi rajwaxic quinnimaj ru Pixab ri Dios, are c'u ri nu cuerpo cuya rib pu k'ab ri mac.

8

Waral cäkil wi ri c'aslemal ri cuya ri Lok'alaj Espíritu

¹ Cämical c'ut, ri winak ri xa e jun chic ruc' ri Cristo Jesús, man cäk'at tä na tzij pa qui wi' chi cäc'äjisax qui wäch. E are c'u tak wa' ri man cäca'n tä ri qui rayibal ri man utz taj, xane are cäca'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu. ² Ri pixab c'ut ri rech ri Lok'alaj Espíritu ri cuya c'aslemal rumal ri Cristo Jesús, are xinesan pu k'ab ri pixab re ri mac xukuje' re ri cämical. ³ Ri Dios xubano jachique ri man xcowin tä chubanic ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés. Ri Pixab ri' man c'o tä u chuk'ab chuq'uexic ri qui c'aslemal ri winak. Ri Dios c'ut xutak lok ru C'ojol ri ya winak chic, xucoj c'u che sipanic chutojic ri ka mac. Xutak lok je' ta ne are xa jun winak ajmac. Je ri' ri Dios xuc'äjisaj u wäch ri mac rumal ri cämical ri Jesús. ⁴ Je' xuban wa' ri Dios rech ri uj cujcowin chubanic jas ri cätakan wi ri Pixab, man cäca'n tä chi c'ut xa jas ri cäkaj uj, xane are cäca'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu.

⁵ Ri winak c'ut ri cäca'no xak jas ri cäcaj ri e are', are queboc il chubanic ri qui rayibal ajuwächulew. Are c'u ri cäca'no jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu, are queboc il chubanic jas ri craj ri Are'. ⁶ Ri coc il jun chubanic ri ka rayibal ajuwächulew cäc'aman bi wa' pa ri cämical. Are c'u ri coc il jun chubanic jas ri craj ri Lok'alaj Espíritu cuban chi curik na

c'aslemal, xukuje' cubano chi cuxlan ri ranima'.
⁷ Ri winak ri xa cäquichomaj u banic ri qui rayibal
 ajuwächulew cäca'n qui c'ulel che ri Dios rumal chi
 man quecwin taj queniman che ru Pixab ri Dios,
 xukuje' man cäcaj taj. ⁸ Rumal ri' ri winak ri cäca'no
 xak jas ri cäcaj ri e are', man cuya' taj cäkaj ri qui
 c'aslemal chuwäch ri Dios.

⁹ Ri ix c'ut man benak tä iwanima' chubanic xak
 jas ri quiwaj ix, xane are quibano jas ri craj ri
 Lok'alaj Espíritu, we kas c'o ri Espíritu rech ri Dios
 pa ri iwanima'. Jachin c'u ri man c'o tä ri Espíritu
 rech ri Cristo pa ranima', man rech tä ri Cristo ri'.

¹⁰ We ri Cristo c'o pa iwanima', pune ba' cäcäm na
 ri i cuerpo rumal ri mac, cäc'asi c'u ri iwespíritu
 rumal chi xjicomataj ri iwanima' cho ri Dios. ¹¹ We
 pa ri iwanima' ix c'o wi ri Espíritu rech ri Dios ri
 xc'astajisan ri Jesús chquixol ri cäminakib, ri Dios
 are cäyo'w na c'ac' u c'aslemal ri i cuerpo ri xa
 cäcämíc. Je' cuban wa' rumal ri Lok'alaj Espíritu
 rech ri Are' ri c'o pa iwanima'.

¹² Je c'u ri', kachalal, c'o ri rajwaxic cäka'no, man
 are tä c'u ru banic xak jas ri cäkaj uj. ¹³ We c'u ri
 ix quiban xak jas ri quiwaj ix, quixcäm na. We c'u
 rumal ri Lok'alaj Espíritu quicämisaj ri i rayibal ri
 man utz taj, quixc'asi na.

¹⁴ Conojel c'u ri c'amom qui be rumal ri Espíritu
 rech ri Dios, e are wa' ralc'ual ri Dios. ¹⁵ Ri Espíritu
 ri yo'm chiwe rumal ri Dios man are tä jun espíritu
 ri xak ix u cojom che tak patäninelab ri xukuje'
 cuban chiwe chi quixej iwib, xane are ri Lok'alaj
 Espíritu ri xubano chi ix ralc'ual ri Dios. Ri Espíritu
 ri' cuya chke chi cäkabij: “¡Ka Tat!” che ri Dios.

¹⁶ Tzare c'u we Espíritu ri' cubij pa ri kanima' chi

uj ralc'ual chi ri Dios. ¹⁷ Rumal chi uj ralc'ual ri Dios, ya'talic chi cäyi' ke ri echbal ri xuchi'j ri Dios, cäkac'am c'u na wa' junam ruc' ri Cristo. Je ri' we junam cäkarik c'äx ruc' ri Cristo, rech junam ruc' ri Are' cänimarisax na ka k'ij.

¹⁸ Ri in c'ut quinchomaj chi ri c'äx ri tajin cäkarik pa tak we k'ij cämïc, man cäjünamataj tä wa' ruc' ri nimarisabal ka k'ij ri cäyi' na chke pa tak ri k'ij ri junab ri quepe na. ¹⁹ Ronojel c'u ri banom rumal ri Dios xak reye'm chi cäpe ri k'ij aretak quek'alajisax na jachin tak ri e ralc'ual ri Dios. ²⁰ Je ri', rumal chi ronojel ri banom rumal ri Dios, xk'at tzij puwi' chi man c'o tä u patän. Man are tä c'u wa' ri u rayibal, xane are ri Dios xbanow che. Pune je ri', c'o jas ri cärejey na. ²¹ Are la' chi cäpe na ri k'ij aretak ronojel ri banom rumal ri Dios cätzokopitaj na, man cäcanaj tä chi can pu k'ab ri cämical, cänimarisax c'u na u k'ij junam cuc' ri e ralc'ual ri Dios. ²² Cämïc ri', ketam chi ronojel ri banom rumal ri Dios quel ch'uj, c'o pa k'oxom, je' jas ru k'oxom jun yawab ixok. ²³ Man xuwi tä c'u ri banom rumal ri Dios quel ch'uj, xane ri uj xukuje' ri yo'm ri Lok'alaj Espíritu chke, ri nabe kechbal ri xuya ri Dios. Ri uj xukuje' cäk'oxow kanima', keye'm c'ut jampa' cujk'alajisax chi uj kas ralc'ual ri Dios, rech quel ri ka cuerpo pu k'ab ri cämical. ²⁴ Xkarik ru tobanic ri Dios rumal chi c'o ri xcu'bi wi ka c'ux. We cäcu'bi u c'ux jun chrij ri tajin cäril chic, man cu'lbäl c'ux tä ri'. Ri tajin cäril chic man rajwaxic tä ri' chi cärejey na. ²⁵ We c'u ri keye'm are ri mäja' cäkilo, rajwaxic chi ruc' paciencia cujeyen na che.

²⁶ Ri uj man c'o tä ka chuk'ab. Tzare c'u ri

Lok'alaj Espíritu cujto'wic. Man ketam taj cäka'n orar, man cäkach'ob tä c'ut jas ri rajwaxic cäkata' che ri Dios, tzare c'u ri Lok'alaj Espíritu cäbochi'n che ri Dios pa ka wi' ruc' ok'ej ri man cujcowin tä uj cäkabij ruc' ri ka tzij. ²⁷ Are c'u ri Dios ri cäca'y pa tak kanima', ri Are' retam jas ri craj cubij ri Lok'alaj Espíritu, rumal chi ri Lok'alaj Espíritu cubochi'j ri Dios jas ru rayibal ri Are' pa qui wi' ri winak ri e rech.

Waral cäkil wi chi cujch'acan na puwi' ronojel

²⁸ Ketam c'ut chi ri Dios cubano chi utz quel na ronojel ri cäpe pa qui wi' ri winak ri lok' cäquil wi ri Are'. E are c'u tak wa' ri winak ri e siq'uim rumal ri Are' jas ri u chomam lok. ²⁹ Conojel c'u ri xetamax qui wäch rumal ri Dios ojer, e are tak wa' xeucha' rech quejunamataj na ruc' ru C'ojol. Je ri' xubano rech ru C'ojol coc che nabeal chquixol q'uia winak ri cachalal quib. ³⁰ Ri xecha'taj rumal ri Dios ojer e are' tak wa' xeusiq'uij, ri xeusiq'uij e are' tak wa' ri xujicomaj canima', ri xujicomaj canima' c'ut, e are' tak wa' xunimarisaj qui k'ij junam ruc' ri Are'.

³¹ ¿Jas c'u ri cäkabij chrij wa'? Cäkabij c'ut: We ri Dios are c'o pa ka wi', man c'o tä jun ri cuya' cuyac rib chkij. ³² Ri Dios man xuk'il tä rib chuya'ic ri u C'ojol, xane xujach pa ri cämical rumal kech uj nimalaj konojel. ¿A mat c'u cuya ri Are' junam ruc' ri u C'ojol ronojel ri cajwataj chke? ¡Je', je ri'! ³³ ¿Jachin ta ri cäcowinic cumol ka mac uj, ri uj cha'tal rumal ri Dios? Ri Dios c'ut u bim chkij chi jicom kanima'. ³⁴ ¿Jachin ta lo ri cuya' cuk'at tzij pa ka wi' chi cäc'äjisax ka wäch? Are c'u ri Cristo xcäm che ka q'uexwäch. Man xuwi tä wa', xane xukuje'

xc'astaj chquixol ri cäminakib. T'uyul ri Are' cämïc pa ru wiquiäk'ab ri Dios, tajin c'u cäbochi'n pa ka wi' cho ri Dios. ³⁵ ¿Jachin ta lo ri cäcowinic cujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Cristo? ¡Man c'o taj! Pune c'u cäkarik ri c'äx, pune cäpe ri bis, pune c'o winak ri cäquetzelaj ka wäch, pune cäkarik numic, pune man c'o tä chi katz'iak ri cäkajalbej, pune xa jubik' man cujcämïc, pune c'u cujcämisaxic, man c'o tä ri cäcowinic cujtasow chrij ri rutzil ranima' ri Cristo. ³⁶ Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Rumal ech la uj c'o cho ri cämical
amak'el ronojel k'ij.

Je' cäban chke jas ri cäban
chque ri chij ri quec'am bi pa pilic,
—cächa'. ³⁷ Pa ronojel c'u tak wa' ri c'äx ri cäkariko,
cujch'acan na, rumal ru tobanic ri Jun ri cujraj.
³⁸ Rumal ri' nu jiquibam nu c'ux chi man c'o tä
jas ri cäcowinic cujtasow chrij ri rutzil ranima' ri
Dios. Man are tä ri cämical, man are tä ri c'aslemal,
man are tä ri ángeles, man are tä c'u niq'uijaj ri c'o
takanic pa qui k'ab, xukuje' ri c'o qui chuk'ab ri
man queilitaj taj. Man are tä ri c'o pa tak ri k'ij
cämïc, o ri cäc'oji na pa tak ri k'ij ri quepetic. ³⁹ Man
c'o tä jas ri c'o chicaj, man c'o tä jas ri c'o pulew,
man c'o tä c'u jun jasach chic ri banom rumal ri
Dios ri cäcowinic cujutas chrij ri rutzil ranima' ri
Dios ri u c'utum chkawäch rumal ri Cristo Jesús ri
Kajaw.

9

*Waral cäkil wi chi ri winak aj Israel e cha'tal
rumal ri Dios*

¹ Tajin quinbij ri kas tzij rumal chi in cojoninak che ri Cristo. Man quinban tä c'u tzij. Quinna' pa wanima' chi kas tzij ri tajin quinbij rumal ri Lok'alaj Espíritu ri cätakan pa wanima'. ² Sibalaj quinbisonic, amak'el c'ut cäk'oxow ri wanima' rumal ri c'äx ri qui rikom ri nu winakil. ³ Cwaj ta ne in, pune ba' cäpe c'äx pa nu wi' rumal ri Dios chi quintastaj in chrij ri Cristo we rajwaxic che qui to'ic ri nu winakil. ⁴ Ri e are' e aj Israel, ri Dios c'ut xuban ralc'ual chque. Ri Dios ri sibalaj nim u k'ij xc'oji cuc', xukuje' xeuban tak tratos cuc'. Xuya ru Pixab chque rumal ri Moisés, xubij c'u chque jas u banic ri k'ijilanic pa ri nimalaj rachoch Dios. C'o q'uia ri xuchi'j chque. ⁵ Conojel wa' we winak ri' e calc'ual can ri ka mam aj Israel ojer, chquixol c'u ri e are' xil wi u wäch ri Cristo ri xc'oji cho ruwächulew. Ri Are' are Dios ri cätakan puwi' ronojel. ¡Amak'el ronojel k'ij c'ut chyo'k u k'ij! Amén.

⁶ Man xa tä c'u mat je' xel wi ri xuchi'j lok ri Dios chque ri winak aj Israel, xane rumal chi man conojel tä ri calc'ual can ri ojer ka mam aj Israel kas e rech ri Israel ru tinimit ri Dios. ⁷ Man conojel tä ri rachalaxic ri ka mam Abraham ri xil qui wäch kas e ralc'ual ri Dios. Xubij c'u ri Dios che: “Rumal ri Isaac quec'oji na uwi' tak a mam,” –xuchixic. ⁸ Quel cubij wa' chi man conojel taj e ralc'ual ri Dios, pune cäquibij chi e are' aj Israel. Xane jachin tak ri cäquicoj pa canima' ri xuchi'j lok ri Dios, e are wa' kas e ralc'ual ri Dios rumal ri xubij ri Dios che ri ka mam Abraham. ⁹ Ri xuchi'j ri Dios che ri ka mam Abraham are wa', xubij c'u che: “Pa ri k'ij ri' pa ri jun junab chic quintzelej na lok. Are chi' c'ut

ri Sara cãril na u wãch jun ral ala,” –xcha che.

¹⁰ Man xuwi tã c'u wa'. Ri quieb ral ala ri Rebeca xa jun ri qui tat, are ri Isaac ri ka mam ojer. ¹¹⁻¹³ Aretak mäjok quil qui wãch we quieb ac'alab ri', mäjok cãca'n jun utzil o jun etzelal, ri Dios xubij che ri Rebeca: “Ri nabeal coc na che patãnil re ru chak',” –xcha che. Junam wa' ruc' ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Lok' xinwil wi ri Jacob, are c'u xinwetzela j u wãch ri Esaú,” –cãcha'. Je ri' xujiquiba u bixic chi ri Dios cãchomanic jachin ri craj cucha'. Queusiq'uij jachin tak ri craj, man rumal tã c'u ri quecowin chubanic.

¹⁴ ¿Jas c'u ri cãkabij? ¿A cãkabij chi ri Dios man cuban tã ri jicomal? ¡Man je' taj! ¹⁵ Xubij c'u ri Dios che ri ka mam Moisés: “Quel na nu c'ux che jachin ri cwaj quel wi nu c'ux, quintok'obisaj c'u na u wãch jachin ri cwaj quintok'obisaj u wãch,” –xcha che. ¹⁶ Rumal ri' man are tã cãcha' ri jun ri sibalaj craj cãcha'ic, o ri jun ri sibalaj cucoj u chuk'ab, xane ri Dios are quilowic jachin ri craj cutok'obisaj u wãch. ¹⁷ Cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chi ri Dios xubij che ri tat Faraón ri nim takanel puwi' ri Egipto: “Xatincoj che nim takanel rech awumal at quinc'ut ri nu chuk'ab chquiwãch ri winak, rech quetamax nu wãch cho ronojel ruwãchulew,” –xcha'. ¹⁸ Je ri' ri Dios cutok'obisaj u wãch jachin ri craj cutok'obisaj u wãch, xukuje' cucowirisaj ri ranima' jachin ri craj je' jas ri xuban che ri tat Faraón.

¹⁹ Jun chiwe cubij c'u chwe: “We je ri', ¿jas che ri Dios cubij chi are qui mac ri winak? ¿Jachin ta c'u lo ri cãcowinic cuk'atej u wãch ri Dios?” –cãcha na.

²⁰ E ri at, ¿jachin lo ri at chi ri at cac'ulelaj u wãch ri

Dios? ¿A cubij lo ri bo'j che ri xbanowic: “¿Jas che je' xban la wa' chwe?” —¿a cächa lo che? ¡Man je' taj!
²¹ ¿A mat are cäban re ri banal bo'j jas ri craj cuban che ri ulew? We craj cuban jun lak ri cäcoj pa tak nimak'ij, o we craj cuban jun lak ri cäcoj ronojel k'ij, are ri' cäban re.

²² Ri Dios c'ut xraj xuya jun c'utbal chrij ri royowal xukuje' ru chuk'ab. Rumal ri' xuchajij nimalaj paciencia cuc' ri winak ri ya'tal chque chi cäc'äjisax qui wäch, ri xa cäsach na qui wäch. ²³ Je' xuban ri Dios wa' rech kumal uj cuc'ut chquiwäch conojel chi sibalaj nim u k'ij ri Are', kumal uj ri winak ri xel u c'ux chke, ri uj ri cha'tal rumal ojer lok rech cänimarisax ka k'ij junam ruc' ri Are'.
²⁴ Ri Dios c'ut xujusiq'uij, jujun chquixol ri winak aj Israel, jujun chic chquixol ri winak ri man e aj Israel taj. ²⁵ Je' jas ri cubij chupam ri wuj ri xutz'ibaj ri Oseas, jun k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios:

Ri winak ri man aj nu tinimit taj,
 quinbij na “nu tinimit” chque.
 Ri winak ri nabe man lok' taj xeinwil
 wi, quinbij na chque:
 “¡Ix ri' ix nu lok'!”
 —quincha na.

²⁶ Jawije' ri xubij wi chque:
 “Ri ix man ix nu tinimit taj”,
 chila' cäbix wi na chque
 chi e ralc'ual ri c'aslic Dios,
 —cächa na chque. ²⁷ Ri Isaías c'ut ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios xch'aw chquij ri winak aj Israel, xubij: “Pune ta ne ri qui q'uial ri winak aj Israel are junam ruc' ru q'uial ri senyäb ri c'o chi' ri mar,

xak c'u e quieb oxib chque ri cäquirik na ru tobanic ri Dios. ²⁸ Je ri', rumal chi ri Dios cuban na chanim jas ri xubij, cuban c'u na wa' pa qui wi' conojel ri winak ri e c'o cho ruwächulew," —xcha'. ²⁹ Je' jas ri u bim canok ri ka mam Isaías ojer:

We ta ri Nimalaj ka Dios ri c'o u takanic
 puwi' ronojel mat xujuto' rech e c'o can
 kcal'ual,
 xsach ta ka wäch ri' jas ri tinimit Sodoma,
 uj junam ta ri' ruc' ri tinimit Gomorra,
 —xcha'.

*Waral cäkil wi chi xuwi rumal ri cojonc
 cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios*

³⁰ ¿Jas c'u ri cäkabij chrij wa'? Cäkabij chi ri winak ri man e aj Israel taj, ri man xquitzucuj taj chi xjicomataj ri canima' cho ri Dios, e are' xjicomataj ri canima' cho ri Dios rumal ri cojonc. ³¹ Are c'u ri winak aj Israel ri xcu'bi qui c'ux chrij jun pixab rech rumal ri pixab ri' cäjicomataj ri canima' cho ri Dios, man e cowininak tä c'ut chubanic ri cubij ri pixab. ³² ¿Jas che? Rumal chi ri e are' man xecojon taj. Xane xquichomaj chi rumal ru banic ri cubij ri Pixab cäjicomataj ri canima' cho ri Dios. Rumal ri' xa xetzak puwi' ri "abaj ri cäquichak'ij quib ri winak chrij." ³³ Are c'u wa' ri abaj ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri in quinya na pa ri nu tinimit Sión

Jun* ri je' jas jun abaj ri cäquichak'ij
 quib ri winak chrij, jun nimalaj abaj wa'
 ri xa quetzak rumal,
 —cächa'.

* **9:33** Ri Jun ri' ri "je' jas jun abaj" are ri Jesucristo.

Jachin ri cäcojon che ri Are'
 man cäk'oxow tä na ri ranima',
 —cächa ri'.

10

¹ Kachalal, ri kas quinrayij pa wanima' aretak quinban orar pa qui wi' ri winak aj Israel, are la' chi ri e are' cäquirik ta na ru tobanic ri Dios. ² Ri in quinbij ri wilom chquij ri winak aj Israel, chi ri e are' sibalaj cäcaj quepatänin che ri Dios, xak xuwi chi man kas tä cäquich'obo jas ri tajin cäca'no. ³ Man quetam tä c'ut jas ri cuban ri Dios rech cäjicomataj ri canima' ri winak cho ri Are'. Xane qui tzucum jas cäca'n ri e are' pa que wi chujicomaxic ri canima' cho ri Dios. Man queniman tä c'u che ri takaninak wi ri Dios. ⁴ Ruc' ri Cristo c'ut cäq'uis wi ronojel ri Pixab ri xutz'ibaj ri ka mam Moisés, rech conojel ri quecojon che ri Cristo cäjicomataj ri canima' cho ri Dios.

⁵ Ri ka mam Moisés xch'aw chrij ri u jicomaxic ri ranima' jun winak cho ri Dios rumal ru banic ri cubij ri Pixab. Je wa' xutz'ibaj: “Ri winak ri cuban ronojel ri cubij ri Pixab, are u c'aslemal wa',” —xcha'. ⁶ Are c'u we rumal ri cojonc jun winak cäjicomataj ri ranima' cho ri Dios, je wa' cubij: “Mabij pa rawanima': ¿Jachin cäpaki chicaj?” We je' cabij wa', quel cubij chi cawaj cabano chi ri Cristo cäkaj lok cho ri ulew. ⁷ “Mabij c'ut: ¿Jachin ri cäkaj bi pa ri nimalaj jul ri sibalaj naj u pam?” We je' cabij wa', quel cubij chi cawaj cabano chi ri Cristo cäpaki lok chquixol ri cäminakib. ⁸ ¿Jas c'u ri cubij? “Ru Lok' Pixab ri Dios nakaj c'o wi chawe, c'o pa ra chi', c'o pa awanima'.” We tzij ri' are wa'

ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri cojonic che ri Cristo. Are c'u wa' ri cäkatzijo. ⁹ We cak'alajisaj chi ri Jesús are Kajaw, xukuje' cacoj pa ri awanima' chi ri Dios xuc'astajisaj ri Jesús chquixol ri cäminakib, carik na ru tobanic ri Dios. ¹⁰ Pa ri kanima' cujcojon wi rech cäjicomataj ri kanima' cho ri Dios, ruc' c'u ri ka chi' cäkak'alajisaj chi cujcojon che ri Jesucristo rech cäkarik ru tobanic ri Dios.

¹¹ Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Apachin ri cäcojon che ri Cristo man cäk'oxow tä na ri ranima'," —cächa'. ¹² Man c'o tä qui jalbem quib ri winak aj Israel cuc' ri winak ri man aj Israel taj. Tzare c'u ri Kajaw Dios are Cajaw conojel. Ri Are' c'ut cuya nimalaj tewchibal pa qui wi' conojel ri cäquita' tok'ob che. ¹³ Je' jas ri cubij ri Tz'ibtalic: "Conojel ri cäquita' tok'ob che ri Kajaw Jesús cäquirik na ru tobanic ri Dios," —cächa'. ¹⁴ ¿A cuya' ta c'u ri' cäquita' tok'ob che ri Kajaw Jesús we mäja' quecojon che ri Are'? ¿A cuya' ta c'u lo ri' quecojon che we man qui tom u tzijol ri Are'? ¿A cuya' ta c'u ri' cäquita u tzijol we man c'o tä jachin ri cätzijon chque? ¹⁵ ¿A cuya' ta c'u ri' quebe' chutzijoxic ru Lok' Pixab ri Dios we ta mat e takom bic? Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "¡Sibalaj je'l ri copanic ri queyo'w ru Lok' Pixab ri Dios ri cuya uxlanem pa canima' ri winak, ri cäquitzijo ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio!" —cächa'.

¹⁶ Man conojel tä c'ut cäquitatabej ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio. Are c'u wa' ri cubij ri ka mam Isaías: "Kajaw, ¿jachin ri cojoninac che ru Lok' Pixab ri Dios ri ka tzijom?" —cächa'. ¹⁷ Je c'u ri' ri winak cäcojonic aretak cuta ri tzij. Are c'u ri tzij ri cuto are ru Lok' Pixab ri Dios chrij ri Cristo.

¹⁸ Quinbij c'ut: ¿A xa man xquita tä ru Lok' Pixab ri Dios? Qui tom, cubij ya' ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri qui ch'abal, elinak u tzijol
cho ronojel ruwächulew,
ri qui tzij opaninak c'ä chuq'uisbal
u tza'm ruwächulew,

—cächa'. ¹⁹ Quinbij chi c'u jumul: ¿A xa man c'o tä quetam chrij wa' ri winak aj Israel? ¡Quetam c'ut! Nabe c'ut xubij ri ka mam Moisés:

Quinyac na iwoyowal rech cuban c'äx ri iwanima'
chquij ri winak ri man are tä jun kas tinimit.

Quinban na chi cäpe iwoyowal cumal ri winak
re jun tinimit ri man cäcaj taj cäquich'obo,

—xcha'. ²⁰ Ri ka mam Isaías kas chi sakil xubij:
Xinriktaj cumal ri winak
ri man xinqutzucuj taj.

Xinc'ut wib chquiwäch winak
ri man in taj ri tajin quinquitzucuj,

—xcha'. ²¹ Cubij ri ka mam Isaías chquij ri winak aj Israel: “Ronojel ri jun k'ij xinlic' ri nu k'ab che qui siq'uixic ri winak re jun tinimit ri man queniman tä chwe, ri xa quinquic'ulelaj,” —cächa ri Dios.

11

Waral cäkil wi ri winak aj Israel ri xquirik ru tobanic ri Dios

¹ Quinbij chi c'u che we chanim: Ri Dios c'ut, ¿a xa retzelam qui wäch ri winak rech ru tinimit Israel? ¡Man je' taj! Ri in c'ut, in aj Israel. Are nu mam ri Abraham. In ri', in re ri rachalaxic ri ka mam Benjamín ojer. ² Ri Dios tzojer lok xequicha' ri winak rech ru tinimit Israel, man retzelam tä c'u

qui wäch wa' cämïc. ¿A mat cäna'taj chiwe jas cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic chrij ri ka mam Elías? Ri are' aretak xuban orar, xch'aw chquij ri winak aj Israel, xubij: ³ “Kajaw Dios, qui cämïsam ri k'alajïsal tak re ri Lok' Pixab la, qui wulim c'u tak ri ta'bal tok'ob ri cäk'ijilax wi la. Xuwi ri in chic in canajinak canok, are c'u cäcaj quinquicämïsam in xukuje',” —xcha'. ⁴ Ri Dios c'ut xubij che: “E nu tasom can wukub mil achijab ri man xexuqui tä chuwäch ri tiox Baal,” —xcha ri Dios. ⁵ Je c'u wa' ri cämïc, e canajinak can quieb oxib chque ri aj Israel ri xeucha' can ri Dios rumal ri u tok'ob pa qui wi'. ⁶ We xa rumal ru tok'ob ri Dios xecha'tajic, man are tä rumal ri cäcowinic ri winak chubanic. We ta rumal ri cäcowin jun chubanic, ru tok'ob ri Dios man tok'ob tä c'u ri'.

⁷ ¿Jas c'ut? Ri xquitzucuj ri winak aj Israel, man xquirik taj. Are xerikow ri winak ri xecha' rumal ri Dios. Are c'u ri niq'uij winak chic xa xcowirisax ri canima'. ⁸ Jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “Ri Dios xuban chque chi man cäquina' tä chic. Pune c'o qui xiquin, xuban chque chi man cäquita taj. Pune c'o qui wak'äch, xuban chque chi man queca'y taj. Je c'u wa' ca'nom pa tak we k'ij cämïc,” —cächa'. ⁹ Ri ka mam David ojer xukuje' xubij:

Ri nimak tak wi'm ri cäca'no chuban
 ta na chque chi are' chapäbal,
 chi are' xukuje' c'ambal,
 rech cäquichak'ij quib, quetzakic,
 cäc'äjïisax c'u qui wäch,
 —cächa'.

¹⁰ Chemoyir ta na ri e are'

rech man queca'y tä chic, xukuje'
 chumej ta rib ri quij,
 mat chjicomataj chic,
 —cächa'.

*Waral cäquil wi chi e c'o winak ri man e aj Israel
 taj ri cäquirik na ru tobanic ri Dios*

¹¹ Quinbij c'ut: ¿A tzij lo chi ri winak aj Israel aretak xquichak'ij quib, xetzakic, man xewalij tä chic? ¿A xa xetzak canok? ¡Man je' taj! Xane aretak ri winak aj Israel man xeniman taj, ri niq'uiaj winak chic, ri man e aj Israel taj, xquirik ru tobanic ri Dios, rech ri winak aj Israel cäquicoj ta qui chuk'ab chubanic que jas ri xca'n ri niq'uiaj winak chic. ¹² Rumal c'u ri qui mac ri winak aj Israel ri winak cho ruwächulew xquirik nimalaj utzil. Rumal ri qui tzakic ri e are' xquirik utzil ri winak ri man e aj Israel taj. E ta c'u lo aretak quetzelej chi lok jumul ri winak aj Israel, ¿a mat sibalaj nim na ri utzil ri cäriktajic? ¡Je', je ri'!

¹³ C'o c'u ri cwaj quinbij chiwe ix ri man ix aj Israel taj. Rumal chi in apóstol ri takom bi rumal ri Dios cuc' ri winak ri man e aj Israel taj, nim na quinwil wi ri nu chac. ¹⁴ Cwaj chi jujun chque ri nu winak in, ri e aj Israel, chquirayij ta u banic que jas ri i banom ix, rech cäquirik ru tobanic ri Dios. ¹⁵ We c'u aretak xetzelax qui wäch ri winak aj Israel rumal ri Dios, xc'oji utzil chquixol ri niq'uiaj winak chic ruc' ri Dios, ¿jas ri cäc'ulmataj na aretak ri winak aj Israel quec'amowax chi na jumul rumal ri Dios? Are je' ta ne jun cäminak wa' cäc'astaj chquixol ri cäminakib. ¹⁶ We ri nabe caxlan wa ri cäban che ri k'or are jachom cho ri

Dios, ronojel ri k'or jachom ri' che ri Dios. We ru xera' ri che' jachom che ri Dios, xukuje' ru k'ab tak ri che' e jachom ri' che ri Dios.

¹⁷ Jujun c'u chque ri winak aj Israel e are' je' ta ne ri kas u k'ab ru che'al olivo. Pune je ri', xeesax c'u apanok. Ri at c'ut, at je' jas ru k'ab ru che'al olivo re juyub, xatcoj c'u che qui q'uexwäch ri xeesaxic. Catc'asi c'u na rumal ru xera' ri kas che', xukuje' rumal ru raxal. ¹⁸ Machomaj c'ut chi nim na a banic at chquiwäch ri kas u k'ab ri che'. We cachomaj chi nim na a banic, chna'taj chawe chi man at taj ri tok'aninak ru xera' ri che', xane ru xera' ri che' are at tok'aninak at.

¹⁹ Craj ne cabij: “Xeesax c'u apan ru k'ab ri che' rech quinnac' cok in che ru che'al olivo,” — catcha'. ²⁰ Kas tzij, xa c'u rumal chi man xecojon taj xeesax apanok, are c'u ri at xa rumal chi xatcojonic xatnac' cok. Manimarisaj ba' awib, xane xa chaxej awib cho ri Dios. ²¹ We ri Dios man xusach tä qui mac ri winak aj Israel ri je' ta ne e kas u k'ab ri che', ri at xukuje' man cäsach tä na a mac ri'. ²² Chawila ba' chi ri Dios sibalaj utz na, xukuje' c'ut sibalaj c'a'n. Are c'a'n chque ri winak ri xetzakic, utz c'u chawe at. Rajwaxic c'ut chi ri at catakej ri rutzil ranima', rech mäji' ri at xukuje' catresaj na apanok. ²³ Ri winak aj Israel c'ut, we quecojon na ri e are', quetzelej na ruc' ri Dios, quenac' chi na cok jumul chic che ri che' rumal chi ri Dios cäcowinic queunac' chi na cok jumul chic. ²⁴ Ri at c'ut ri man at aj Israel taj, xa at je' ta ne u k'ab olivo re juyub xatesax c'u apanok. Te c'u ri' xatnac' che ru che'al ri kas olivo ri man are tä a che'al at. We je ri' ri winak aj Israel ri je' ta ne e u k'ab ri kas olivo,

man c'äx taj quenac' cok che ri kas qui che'al jumul chic.

Waral cäkil wi chi ri winak aj Israel cäquirik na ru tobanic ri Dios

²⁵ Kachalal, cwaj in chi quiwetamaj ru chomam lok ri Dios ojer ri man esam tä chi sak, rech man quichomaj taj chi ri ix nim na i banic. Are wa': Ri winak aj Israel xcowir jubik' ri canima'. Ri Dios c'ut je' xuban wa' chque rech cäq'uis na coquic conojel ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj ru chomam lok ri Are' ojer. ²⁶ Aretak cäbantaj wa', conojel ri winak aj Israel cäquirik na ru tobanic ri Dios. Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Pa ri tinimit Sión quel wi na lok
 ri Torol Que ri winak,
 cäresaj c'u na ri etzelal chquij
 ri ralc'ual can ri ka mam Jacob,
 —cächa'.

²⁷ Are wa' ri trato ri quinban na cuc',
 aretak ri in quinwesaj ri qui mac,
 —xcha'.

²⁸ Ri winak aj Israel, rumal chi man xecojon tä che ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio, ri Dios xuban u c'ulel chque. Je ri' xya'taj chiwe ix chi quixcojonc. Ri Dios c'ut queraaj na ri winak aj Israel rumal chi xeucha' ri qui mam ojer. ²⁹ Je ri', rumal chi ri Dios man cäresaj tä chic ri cusipaj. Aretak cusiq'uij jun winak, man cuq'uex tä ru chomanic chrij. ³⁰ Ri ix nabe canok man xixniman tä che ri Dios. Cämıc ri' rumal chi man xeniman tä ri winak aj Israel, ri Dios xutok'obisaj i wäch ix. ³¹ Je' xukuje' cämıc ri winak aj Israel man e nimaninak taj, xak c'u rech ri Dios cutok'obisaj qui wäch jas ri

xuban chiwe ix, ri ix man aj Israel taj. ³² Ri Dios c'ut junam xuban chque conojel winak chi man queniman taj, rech xukuje' junam cutok'obisaj qui wäch nimalaj conojel.

³³ ¡Sibalaj cajmabal wa' ru bantajic ri ka Dios! ¡Sibalaj nim na ru no'j, ri retambal! Man cujcowin tä chuch'obic ru chomanic, man cujcowin tä che retamaxic ri cuchomaj u banic. ³⁴ Je' jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Tz'ibtalic: “¿Jachin u ch'obom ru chomanic ri Dios? ¿Jachin lo ri ya'tal che chi cuya ru no'j ri Are'?” ¡Man c'o tä jun! ³⁵ ¿Jachin ri c'o jas xuya che ri Dios rech cäyi' rajil u q'uexel che? ¡Man c'o tä jun!” —cächa ri Tz'ibtalic. ³⁶ Ronojel c'ut ri c'olic cäpe ruc' ri Dios. Ri Are' c'ut xebanow conojel rech c'o cupatänij che. ¡Chnimarisax ta ba' u k'ij ri Dios amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic! Amén.

12

Waral cäkil wi ri c'aslemal ri jachom pu k'ab ri Dios

¹ Je c'u ri', kachalal, rumal chi ri Dios sibalaj quel u c'ux chke, quixinbochi'j chi quijach iwib che ri Dios, je' jas jun sipanic ri c'aslic, ri jachom cho ri Dios, ri utz cäril wi ri Are'. We sipanic ri' are wa' ri kas k'ijilanic ri rajwaxic quiban cho ri Dios. ² Miban chi iwe ix jas ri cäca'n ri winak cho ruwächulew. Xane chiq'uexa ri i chomabal rech cuban c'ac' ri i c'aslemal. Je ri' kas quiwetamaj na jas ru rayibal ri Dios. Are c'u wa' ri kas utz, ri cäkaj chuwäch, xukuje' ri jicom cho ri Dios.

³ Rumal ri xsipax chwe rumal ri Dios aretak xutok'obisaj nu wäch, c'o ri quinbij chiwe ix iwonojel: C'o jun chiwe muchomaj chi nim u banic, xane rajwaxic quichomaj iwib chnojimal jas u beyal ri cojonc ri xuya ri Dios chiwe chijujunal. ⁴ Ri ka cuerpo e q'uia ru tz'akatil c'olic, man conojel tä c'ut xa junam u wäch ri qui chac. ⁵ Je c'u ri' ri uj xukuje'. Pune uj q'uia, xa uj jun cuerpo rumal ri Cristo. Konojel ka nuc'um kib je' jas ru tz'akatil ri ka cuerpo.

⁶ Ri Dios u yo'm jalajoj tak cuinem chke, xa jas ri xraj ri Are' xuya chke. Rajwaxic ba' utz qui cojic tak we cuinem ri' cäka'no. We yo'm chke chi cäcowinic cäkak'alajisaj tzij ri cuya ri Lok'alaj Espíritu, ka'na wa' ruc' ri ka cojonc ri c'olic. ⁷ We yo'm chke chi cupatänin chque niq'uiaj winak chic, utz ka'na che qui patänixic. We yo'm che jun chi cäcowinic queutijoj niq'uiaj chic, chutzaka u k'ij chubanic wa'. ⁸ We yo'm che jun chi cäcowinic cuwalijisaj canima' niq'uiaj chic, chutzak u k'ij chubanic wa'. We yo'm che jun chi cäsipanic, muya xa rumal chi c'o ri craj. We yo'm che jun chi cuc'am qui be niq'uiaj chic, chuna' na jas ri cubano. We c'u yo'm che jun chi queuto' ri c'o qui rajwaxic, chubana wa' ruc' quicotemal.

Waral cäkil wi ri rajwaxic cäca'n ri kachalal cojonelab pa ri qui c'aslemal

⁹ Kas chiwaj iwib ri jun ruc' ri jun chic, man cuban tä c'u quieb i c'ux. Chiwetzelay u wäch ri man utz taj, chitakej c'u u banic ri utz. ¹⁰ Rajwaxic chi quiwaj iwib ri jun ruc' ri jun chic je' ta ne chi

kas iwachalal iwib. Chiya i k'ij chbil tak iwib, nim c'ut chiwila wi iwib, ri jun ruc' ri jun chic.

¹¹ Chicojo i chuk'ab pa ronojel, xak mixsak'orinic. Chipatänij ri Kajaw Jesús ruc' nimalaj quicotemal.

¹² Chixquicot chrij ri cu'l wi i c'ux. Chichajij paciencia pa tak ri c'äx ri quiriko. Chibana orar amak'el ronojel k'ij.

¹³ Cheito' ri kachalal cojonelab pa tak ri qui rajwaxic. Utz chibana che qui c'ulaxic ri queopan iwuc'.

¹⁴ Chibochi'j ri Dios pa qui wi' ri queyok'on chiwe. Chita' tok'ob pa qui wi', mita' c'u pa qui wi' chi xa c'äx cäquiriko.

¹⁵ Chixquicot cuc' ri quequicotit. Chixok' c'ut cuc' ri quebok'ic.

¹⁶ Chixoc il chbil tak iwib ri jun che ri jun chic. Miban i nimal, xane chiwachilaj iwib cuc' ri man nimak tä qui banic. Michomaj chi c'o na iwetambal ix chquiwäch niq'uiaj chic.

¹⁷ Miya rajil u q'uexel ri c'äx ri cäban chiwe. Chicojo i chuk'ab chubanic ri utz chquiwäch conojel ri winak. ¹⁸ Chibana ronojel ri quixcowin chubanic rech cäc'oji utzil chixol cuc' conojel ri winak. ¹⁹ Lok'alaj tak kachalal, miyac iwib ix chquij ri i c'ulel, xane chiya can che ri Dios chi cuc'äjisaj qui wäch. Cubij ya' ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: “In quinc'äjisan na qui wäch, quintoj na rajil u q'uexel ri c'äx ri cäban chiwe,” —cächa ri Kajaw Dios. ²⁰ Xukuje' cubij: “We cänum ri a c'ulel, chaya u wa. We cächaki'j u chi', chaya ba' ri cutijo. We je' caban wa', ri a c'ulel sibalaj cäq'uix

na chawäch, cuna' c'ut chi c'äx ri xuban chawe,” — cächa'. ²¹ Maya che ri etzelal chi cäch'acan pa wi', xane are chatch'acan at puwi' ri etzelal rumal ri utzil ri cabano.

13

¹ Rajwaxic chi conojel cäquiya quib pa takic chque ri c'o qui takanic pa ri k'atbal tzij. Man e c'o tä c'u k'atal tak tzij we ta mat u yo'm ri Dios wa' chque. Conojel ri k'atal tak tzij ri e c'olic are ri Dios e cojowinak. ² Rumal ri' jachin ri cuyac rib chrij ri k'atbal tzij cuban u c'ulel ri' che ri takaninak wi ri Dios. Ri je' cäca'n wa' xa cäquitzucuj qui mac ri', cäc'äjisax c'u na qui wäch. ³ Je ri', rumal chi ri k'atal tak tzij man e cojom taj rech ri winak ri cäca'n utzil cäquixej quib, xane rech cäquixej quib ri winak ri cäca'n etzelal. We cawaj chi man caxej tä awib che ri k'atal tzij, chabana ba' ri utz pa ri a c'aslemal. Ri k'atal tzij c'ut cuya na a k'ij at. ⁴ Je ri', rumal chi ri are' are patänil re ri Dios chubanic ri utzil chawe. We c'u caban ri man utz taj, rajwaxic chi caxej awib, rumal chi ri k'atal tzij ya'tal che chi cuc'äjisaj a wäch. C'o c'u ri are' chupatänixic ri Dios rech cäc'äjisax u wäch ri banal etzelal jas ri takal che. ⁵ Rumal ri' rajwaxic chi quiya iwib pa takic chque ri k'atal tak tzij, man xak tä rumal chi quixej iwib chi cäc'äjisax i wäch, xane rumal chi quina' pa iwanima' chi rajwaxic je' quibano. ⁶ Xukuje' rumal wa' ri ix quitoj ri alcabal, rumal chi ri k'atal tak tzij e c'o chupatänixic ri Dios, qui yo'm c'u quib chubanic we chac ri'.

⁷ Chaya chque ri winak chquijujunal ri ya'tal chque. Chatojo ri alcabal che ri tok'il alcabal,

chatojo c'u ri a wuj che jachin ri rajwaxic cätoj wi. Nim chawila wi jachin ri rajwaxic nim quil wi, chaya c'u u k'ij jachin ri rajwaxic cäyi' wi u k'ij. ⁸ We c'o a c'as ruc' jun winak, chatojo. Chc'oji c'u ri utzalaj ka c'as chi cäkaj kib ri jun ruc' ri jun chic. Jachin c'u ri queraj ri rach tak winak, u banom ri' jas ri cubij ri Pixab. ⁹ Ri Pixab c'ut cubij: "Mabana ri nimalaj mac ri äwas u banic ruc' ri rixokil o ri rachajil jun winak chic, matcämisanic, mabana ri elak', mabana tzij chrij jachin jun, marayij u wäch ri jastak re jun winak chic," —cächa ri'. We takanic ri' xukuje' conojel ri niq'uij tak takanic chic pa we quieb oxib tzij ri' e c'o wi: "Chawaj ri awach winak jas ri at cawaj awib,"* —cächa'. ¹⁰ Jachin ri queraj ri rach tak winak man cuban tä c'äx ri' chque. Ri queraj ri rach tak winak, kas cuban ri' jas ri cubij ri Pixab.

¹¹ Tajin quinbij wa' rech kas quichomaj jas tak ri k'ij ri uj c'o wi cämïc. Chich'obo ba' chi are tak k'ij wa' ri rajwaxic cujc'astajic, rumal chi xa jubik' craj chi cäpe ri k'ij pa ka wi' aretak cäkarik na ru tobanic ri Dios. Man je' tä wa' nabe aretak c'ä te' xujcojon che ru Lok' Pixab ri Dios. ¹² Ya xe' wa' ri ak'ab, na'tam chic, xa jubik' c'u man cäsakiric. Maka'n chi ba' ri man utz taj ri queban pa ri k'ekum, xane ka'na ri utzil je' ta ne are to'bal kib wa' jas ri cäquicoj ri soldados, quech'ojin c'u pa ri sakil. ¹³ Utz ka'na pa ri ka c'aslemal jas ri takal u banic pak'ij. Mujk'abaric, mäkaya u wi' ri ka wi'm, mäka'n ke jas ri cäca'n ri tz'i' ri xak cäquirik kib, man c'o tä qui pixab, mäka'n xak jas ri cäkarayij ri xa q'uixbal u banic, mujch'ojinic, mäkarayij c'u ri

* **13:9** San Mateo 19:18-19.

jastak ri rech jun winak chic. ¹⁴ Mäka'n wa', xane kacojo ri Kajaw Jesucristo, je' ta ne chi are to'bal kib ri cucoj jun soldado pa ri ch'oj. Michomaj c'u u banic ri i rayibal ri man utz taj.

14

Cheito' ri kachalal, xak mik'at tzij pa qui wi'

¹ We c'o jun kachalal ri mäja' c'o u chuk'ab ru cojoníc, chic'ulaj. Xak c'u mixch'ojin ruc' we man junam ri u chomanic iwuc'. ² Quinbij jun c'utbal: Kabij na chi e c'o jujun kachalal ri cäquichomaj chi ronojel cuya' cätijic, e c'o c'u jujun chic ri mäja' c'o u chuk'ab ri qui cojoníc, ri xa ichaj cäquitijo. ³ Ri jun ri ronojel u wäch cutijo, tzel ba' märil wi ri jun chic ri xak k'alaj u wäch cutijo. Ri jun ri xak k'alaj u wäch cutijo, muk'at tzij puwi' ri jun ri ronojel u wäch cutijo. Je ri', rumal chi ri Dios u c'amowam wa' we winak ri'. ⁴ ¿Jachin lo ri at chi ri at cak'at tzij puwi' ri patänil re jun winak chic? We utz quel na ri cubano o man utz taj are ru patrón ri' quilowic. Utz c'u quel na ru chac rumal chi ri Dios cäcowinic cubano chi utz quelic.

⁵ Jun c'utbal chic: E c'o jujun kachalal ri nim cäquil wi jun k'ij chuwäch ri jun chic. E c'o c'u jujun kachalal ri xak e junam tak ri k'ij chquiwäch. Chkajujunal c'ut rajwaxic ketam jas ri kas ka chomanic. ⁶ Ri jun ri nim cäril wi jun k'ij, je' cuban wa' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios. Ri jun ri man nim tä cäril wi ri jun k'ij, xukuje' cuban wa' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios. Ri jun ri ronojel u wäch cutijo, cutij ri' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios rumal chi cumaltioxij wa' che ri Dios. Ri jun ri xak k'alaj u

wäch cutijo, cuban ri' chuya'ic u k'ij ri Kajaw Dios, xukuje' cämaltioxin ri' che ri Dios.

⁷ Man c'o tä jun chke ri c'asal xak chi je ri', man c'o tä c'u jun chke ri cäcäm xak chi je ri'. ⁸ We cujc'asi'c, cujc'asi ri' chupatänixic ri Kajaw Jesús, we c'u cujcämïc c'o u patän wa' cho ri Kajaw Jesús. Je ri', we cujc'asi'c o we cujcämïc, uj rech ri Kajaw Jesús. ⁹ Rumal c'u ri' ri Cristo xcämïc, xc'astaj c'u chquixol ri cäminakib rech coc che Cajaw ri e c'aslic xukuje' ri e cäminak chic.

¹⁰ Ri at c'ut, ¿jachin lo ri at chi ri at cak'at tzij puwi' ri awachalal? ¿Jas che tzel cawil wi? ¡Konojel c'ut cujetac'al na chuwäch ri Cristo rech cuk'at tzij pa ka wi'! ¹¹ Cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Cubij ri Kajwal Dios: Je' jas ri in
kas tzij chi in c'asal in, je' xukuje'
are kas tzij chi conojel ri winak
quexuqui na chnuwäch.

Conojel c'ut cäquiya nu k'ij,
cäquibij chquiwäch conojel
chi xuwi ri in, in Dios,

—cächa na ri Kajaw Dios. ¹² Je c'u ri' conojel ri uj chkajujunal cäkabij na cho ri Dios jas ri ka'nom.

C'o jas mabano ri cubano chi ri awachalal cätzak pa mac

¹³ Rumal ri', mäkak'at ba' tzij chbil tak kib ri jun ruc' ri jun chic. Xane chicojo i chuk'ab rech man c'o tä jas c'o pa ri i c'aslemal ri cubano chi cätzak ri iwachalal o cakaj ne pa mac. ¹⁴ Ri in wetam, rumal chi in cojoninak che ri Kajaw Jesús, chi man c'o tä jun jasach ri äwas pa re wi. We c'u c'o jun

cuchomaj chi äwas jun jasach, che ri are ri' tzäwas wi. ¹⁵ We c'u rumal ri catijo cuban c'äx ri ranima' ri awachalal, man lok' tä cawil ri' ri awachalal. Maban ba' chi jun winak chic cäkaj pa mac xa rumal chi ri at c'o jas cawaj catijo. Musach chawe chi rumal rech ri are' xukuje' xcäm ri Cristo. ¹⁶ C'o ba' jas mibano ri cuya chque ri winak chi cäquibij ri man utz taj chrij ri utzil ri tajin quibano. ¹⁷ Je ri', rumal chi pa ru takanic ri Dios man are tä nim u banic ri' ri cutij jun, xane are ru banic ri jicomal pa ri ka c'aslemal, chi cuxlan kanima', chi cujqüicot c'u rumal ri Lok'alaj Espíritu. ¹⁸ Jachin ri je' cuban wa' chupatänixic ri Cristo, cäkaj ri' chuwäch ri Dios xukuje' utz quil wi cumal ri winak.

¹⁹ Katakej ba' u banic ronojel ri cubano chi cuxlan ri kanima'. Je ri' cujcowinic cäkato'la kib ri jun ruc' ri jun chic rech c'o u chuk'ab ri ka cojoníc. ²⁰ Mäsach u wäch ru banom ri Dios pa ranima' jun kachalal xa rumal ri catijo. Kas tzij ronojel ri c'olic ya'tal u tijic, are c'u man utz taj aretak c'o jas cutij jun ri cubano chi niq'uiaj chic quekaj pa mac. ²¹ Are utz na ri' man catij tä ti'j, man catij tä vino, man c'o tä c'u jas cabano ri cubano chi cätzak ri awachalal o cäkaj pa mac. C'o ba' jas mabano ri cubano chi man c'o tä chi u chuk'ab ru cojoníc ri awachalal. ²² We cacojo chi utz ri tajin caban cho ri Dios, at wi ri'. Utz re ri winak ri utz cäril wi ri tajin cubano, we man cuna' tä c'äx pa ranima'. ²³ Jachin c'u ri xak cuban quieb u c'ux che ri cutijo, we äwas o man äwas taj ru tijic, cämacun ri' aretak cutijo. Ronojel c'u ri cuban jun, we cuban quieb u c'ux che, are mac ri'.

15

Chabana ri cäkaj chuwäch ri awachalal, man xuwi tä ri cäkaj chawäch at

¹ Ri uj, ri c'o chi u chuk'ab ri ka cojoníc, rajwaxíc cäkachajij paciencia cuc' ri kachalal ri mäja' c'o u chuk'ab ri qui cojoníc, quekato' c'ut. Man are tä cäkatzucuj xuwi ri utz cäkil wi uj. ² Xane chkajujunal rajwaxíc cäka'n ri cäkaj chquiwäch ri kachalal pa ronojel ri cuban utzil chque. Je ri' cäka'no jachique ri cuya u chuk'ab ri qui cojoníc. ³ Are c'u ri Cristo man are tä xutzucuj ri utz cäriil wi ri Are'. Xane je' xuc'ulmaj jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic: "Ri qui yok'oníc ri winak ri queyok'on che la, pa nu wi' in xkaj wi," —cächa'. ⁴ Ronojel ri xtz'ibax can ojer pa ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic xtz'ibax canok che ka tijoxic rech cäcu'bi ka c'ux chrij ri Dios rumal ri paciencia, xukuje' rumal ri cu'lbäl ka c'ux ri cuc'ut ru Lok' Pixab ri Dios chkawäch. ⁵ Ri Dios c'ut ri cuya ka chuk'ab rech cäkach'ij ri c'äx, cucu'bisaj c'u ka c'ux, are ta quixto'w ix iwonojel rech quina' pa iwanima' chi xa ix jun chic* jas ri xuc'ut can ri Cristo Jesús chkawäch. ⁶ Je ri' rech iwonojel junam, je' ta ne chi xa jun i ch'abal, quinimarisaj ta u k'ij ri Dios, ru Tat ri Kajaw Jesucristo.

Ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio xtzijox chque ri winak ri man e aj Israel taj

⁷ Chic'amowaj ba' iwib, ri jun ruc' ri jun chic chunimarisaxíc u k'ij ri Dios, je' jas ri xuban ri Cristo xujuc'amowaj uj. ⁸ Je' quinbij chiwe rumal chi ri Cristo xpe che qui patänixíc ri winak aj Israel,

* 15:5 Hechos 2:1.

rech je' quelic jas ri xubij can ri Dios chque ri ka mam ojer, xukuje' chuc'utic chi kas jicom ranima' ri Dios chubanic ri cubij. ⁹ Xukuje' ri Cristo xpetic rech ri niq'uij winak chic ri man e aj Israel taj cäquiya u k'ij ri Dios rumal chi xel u c'ux chque. Je' jas ri cubij c'u ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Rumal ri' quinnimarisaj na k'ij la chquixol
 ri niq'uij winak ri man e aj Israel taj,
 xukuje' quimbixoj na bix chuya'ic k'ij la,
 —cächa'. ¹⁰ Xukuje' cubij ri Tz'ibtalic pa jun u xak wuj chic:

Ix ri' ri xak ix winak
 ri man aj Israel taj,
 chixquicot na cuc' ri winak
 ri e cha'tal rumal ri Dios,
 —cächa'. ¹¹ Pa jun u xak wuj chic cubij:

Ix ri', iwonojel ix ri xak ix winak,
 ri man aj Israel taj,
 chiya u k'ij ri Kajaw Dios.

Nimalaj iwonojel c'u ri ix,
 ix winak ajuwächulew,
 chiya u k'ij ri Dios,
 —cächa'. ¹² Ri Isaías, ri k'alajisal re ru Lok' Pixab ri Dios, xukuje' xubij:

Cäwalij na jun chquixol
 ri rachalaxic can ri ka mam Isaí,
 ru tat ri ka mam David,
 ri coc na che takanel pa qui wi'
 conojel qui wäch winak.

Conojel c'ut cäcu'bi na
 qui c'ux chrij ri Are',
 —xcha'.

¹³ Are ta ba' ri Dios ri cäcu'bi na ka c'ux chrij cuya ta nimalaj quicotemal chiwe, cubano chi cuxlan ri iwanima' rumal chi ix cojoninak che ri Cristo. Je ri' sibalaj cäcu'bi na i c'ux chrij ri Dios rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu.

¹⁴ Kachalal, ri in wetam chi ri ix sibalaj c'o utzil pa iwanima', xukuje' sibalaj c'o ronojel u wäch etambal iwuc'. Je ri' chi iwetam quipixbela iwib chbil tak iwib. ¹⁵ Man quinxej tä c'u wib quintz'ibaj bi we wuj ri' chiwe. Cwaj chi man cäsach tä wa' pa i jolom. Je wa' quinbano rumal chi ri Dios u tok'obisam nu wäch, u yo'm c'u we chac ri' pa nu k'ab. ¹⁶ Are ru patänixic ri Jesucristo chquixol ri winak ri man e aj Israel taj. Ri chac ri quinbano are ru tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri xuya ri Dios, rech queinya cho ri Dios ri winak ri man e aj Israel taj, jun sipanic ri cäc'amowax rumal ri Are', tastal c'u wa' rumal ri Lok'alaj Espíritu.

¹⁷ Rumal c'u rech in cojoninak che ri Cristo Jesús, cäquicot ri wanima' chi tajin quinpatänij ri Dios. ¹⁸ Man quincoc'h' tä c'ut quintzijojej ri u Tzij ri Dios we man are tä quintzijojej ru banom ri Cristo rumal wech in rech ri winak ri man e aj Israel taj queniman che ri Dios. Ronojel wa' xbantajic rumal ru Tzij ri Dios ri xintzijojej chque xukuje' rumal chi xquilo jas ri nu chac ri xinban chquixol. ¹⁹ Xbantaj wa' cuc' tak etal xukuje' cajmabal ri xebantajic rumal ru chuk'ab ri Lok'alaj Espíritu. Je ri' xintz'akatisaj u tzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ri Cristo ri xinchap lok pa ri tinimit Jerusalén, xintakej u tzijoxic pa tak ri niq'uiaj tinimit chic, xinq'uis c'u u tzijoxic pa Ilírico. ²⁰ Je

wa' nu banom, nu cojom nu chuk'ab chutzijoxic ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio jawije' ri man c'o tä jas qui tom chrij ri Cristo. Je ri' rech man quinban tä jun chac ri chaplem chi can cumal niq'uijaj chic.

²¹ Xane je' nu banom jas ri cubij ru Lok' Pixab ri Dios ri Tz'ibtalic:

Ri winak ri man c'o tä jumul
qui tom u tzijol ri Cristo
cäquita na.

Ri man c'o tä jumul c'o
jas qui tom chrij ri Are',
c'o ri cäquetamaj na,
—cächa'.

Ri apóstol Pablo cuchomaj que' che quilic ri kachalal cojonelab pa ri tinimit Roma

²² Xa rumal ri chac ri tajin quinbano man in cowininak taj quine' che iwilic, pune q'uia mul nu rayim ri benam iwuc'. ²³ Are c'u ri cämich in to'tajinak chic che ri nu chac pa tak we tinimit ri', cuya' chic quine' iwuc'. Je ri', rumal chi q'uia junab c'ut xak nu rayim quinopan iwuc'.

²⁴ Quinchomaj quinoc'ow iwuc' che iwilic aretak quine' pa España, quinquicot c'ut che rilic i wäch. Quinweyey chi quinito' bic rech quincowinic quintakej ri nu binem pa España. ²⁵ Are c'u ri' cämich quine' pa ri tinimit Jerusalén chuc'amic bi jun tobanic chque ri kachalal jela'. ²⁶ Je ri', rumal chi ri kachalal aj Macedonia, xukuje' ri aj Acaya xpe pa canima' xquimulij jun cuchuj chque ri kachalal meba'ib ri e c'o pa ri tinimit Jerusalén.

²⁷ Xquichomaj chi takal u banic wa' rumal chi cäquina' pa canima' chi c'o qui c'as cuc' ri kachalal

aj Jerusalén. Je ri', rumal chi ri cojonelab aj Israel qui yo'm ri tewchibal re ru Tzij ri Dios chque ri man e aj Israel taj. Utz c'ut we ri e are' quequito' ri cojonelab aj Israel che ri qui rajwaxic ruc' jachique ri c'o cuc'. ²⁸ Aretak c'ut bantajinak chic ri nu tajquil, ya'tajinak chi can ri cuchuj chque ri kachalal pa ri tinimit Jerusalén, quine' na pa España, quinoc'ow c'u iwuc' che iwilic. ²⁹ Kas wetam c'ut chi aretak quinopan iwuc', cäpe na ri nimalaj u tewchibal ri Cristo pa ka wi' junam iwuc'.

³⁰ Kachalal, quixinbochi'j chi quinito' chupam ri chac ri tajin quintij nu chuk'ab chubanic, chibana orar pa nu wi' cho ri Dios. Quinbij wa' chiwe rumal rech ri Kajaw Jesucristo, xukuje' rumal chi ri Lok'alaj Espíritu cuya pa kanima' chi cäkaj kib ri jun ruc' ri jun chic. ³¹ Chibana ba' orar cho ri Dios chi quinuto' pa qui k'ab ri winak ri e c'o pa Judea ri man quecojon tä che ri Are', xukuje' rech ri cuchuj ri quinc'am bi chque ri kachalal pa ri tinimit Jerusalén cäquic'am wa' ruc' quicotemal.

³² Chibana ba' orar xukuje' rech quinopan iwuc' ruc' quicotemal we are u rayibal ri Dios, quinuxlan c'u na quieb oxib k'ij aretak in c'o iwuc'.

³³ Are ta ba' ri Dios, ri cubano chi cuxlan ri kanima' cäc'oji pi wi' nimalaj iwonojel. Amén.

16

Ri apóstol Pablo cuya rutzil qui wäch ri cojonelab

¹ Cwaj chi quiwetamaj u wäch ri kachalal Febe. Ri are' are jun chichu' diaconisa ri tajin cätoban cuc' ri kachalal cojonelab ri e c'o pa Cencrea.

² Cwaj c'ut chi aretak copan iwuc' quic'ulaj ruc'

utzil pa ru bi' ri Kajaw Jesús. Je' u c'ulaxic quibano jas ri rajwaxic cāban amak'el che qui c'ulaxic ri kachalal cojonelab. Chito' che ru rajwaxic, rumal chi ri are' e q'uia e u to'm, xukuje' ne ri in, in u to'm.

³ Chiya rutzil u wäch ri Priscila xukuje' ri Aquila, ri e wach tak ajchac chupatänixic ri Cristo Jesús. ⁴ Ri e are' xa jubik' man xecämïc rumal ri nu to'ic in. Rumal ri' quinmaltioxin chque, man xuwi tä ri in, xane xukuje' conojel ri kachalal cojonelab ri man e aj Israel taj. ⁵ Chiya rutzil qui wäch xukuje' ri kachalal cojonelab ri cäquimulij quib pa cachoch ri Priscila, ri Aquila. Chiya rutzil u wäch ri Epeneto, ri lok'alaj wachi'l, ri nabe cojonel che ri Cristo pa Acaya. ⁶ Chiya c'u rutzil u wäch ri María, ri sibalaj chacuninak che i to'ic. ⁷ Chiya rutzil qui wäch ri wach tak aj Israel, ri Andrónico ruc' ri Junias ri xukuje' e wach ajpache'. Ri e are' sibalaj etamtal qui wäch chquixol ri apóstoles, e are c'u nabe xecojon che ri Cristo chnuwäch in.

⁸ Chiya rutzil u wäch ri Amplias, ri lok'alaj wachi'l rumal ri Kajaw Jesús. ⁹ Chiya rutzil u wäch ri Urbano ri kachi'l pa ri chac chupatänixic ri Cristo Jesús. Chiya rutzil u wäch xukuje' ri Estaquis ri lok'alaj wachi'l. ¹⁰ Chiya rutzil u wäch ri Apeles ri q'uia mul u k'alajisam chi kas tzij cojoninak che ri Cristo. Xukuje' chiya rutzil qui wäch ri e c'o pa rachoch ri Aristóbulo. ¹¹ Chiya rutzil u wäch ri Herodión ri wach aj Israel. Chiya rutzil qui wäch ri e c'o pa rachoch ri Narciso, ri e cojoninak che ri Kajaw Jesús. ¹² Chiya rutzil qui wäch ri Trifena, xukuje' ri Trifosa. We quieb ixokib ri' quepatänin che ri Kajaw Jesús. Xukuje' chiya rutzil

u wäch ri lok'alaj kachalal chichu' Pérsida, ri sibalaj chacuninak chupatänixic ri Kajaw Jesús. ¹³ Chiya rutzil u wäch ri Rufo, jun cojonel che ri Kajaw Jesús ri nim u banic chquiwäch ri kachalal cojonelab. Xukuje' ru nan chiya rutzil u wäch. We chichu' ri' are je' ta ne nu nan in. ¹⁴ Chiya rutzil u wäch ri Asíncrito, ri Flegonte, ri Hermas, ri Patrobas, ri Hermes xukuje' conojel ri kachalal ri e c'o cuc'. ¹⁵ Chiya c'u rutzil u wäch ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo ruc' ri ranab, xukuje' ri Olimpas, xukuje' conojel ri kachalal cojonelab ri e c'o cuc'.

¹⁶ Chiyala' rutzil i wäch chbil tak iwib ri jun ruc' ri jun chic. Aretak je' quiban wa', chitz'umaj iwib chuwäch ri Dios chuc'utic chi kas quiwaj iwib.* Conojel ri kachalal cojonelab che ri Cristo cäquiya rutzil i wäch.

¹⁷ Kachalal, quixinbochi'j chi queiwil ri winak ri xak quequitasala tak ri cojonelab, ri cäca'no chi quetzakic. Man je' tä c'u wa' ri tijonic xiwetamaj. Chitasa ba' iwib chquij ri e je' tak wa'. ¹⁸ We winak ri' man are tä cäquipatänij ri Kajaw Jesucristo, xane xak cäcaj cäca'n ri itzel tak qui rayinic. Quequisub c'u tak ri winak ri man c'o tä quetam, cäquicoj c'u qui c'ux cuc' je'l tak tzij. ¹⁹ Conojel c'ut quetam chi ri ix sibalaj quixnimanic, rumal c'u ri' quinquicotic. Cwaj c'ut chi cäc'oji na i no'j chubanic ri utz, man are tä c'u quiwetamaj u banic ri man utz taj. ²⁰ Ri Dios c'ut ri cubano chi cuxlan ri kanima', cuxak'lej na ri Satanás chanim xe' ri iwakan jas ri cäban che jun cumätz ri cätio'nic. Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätok'obisan i wäch

* **16:16** 1 Tesalonicenses 5:26.

nimalaj iwonojel.

²¹ Cuya rutzil i wäch ri Timoteo ri junam cächacun wuc', xukuje' ri Lucio, ri Jasón, ri Sosípater ri wach tak aj Israel cäquiya rutzil i wäch.

²² In wa', ri Tercio, ri tajin quintz'ibaj bi we wuj ri',[†] quinya rutzil i wäch in xukuje' pa ru bi' ri Kajaw Jesús.

²³ Cuya rutzil i wäch ri Gayo ri u yo'm nu c'olibal pa rachoch, jawije' ri cäquimulij wi quib ri kachalal cojonelab. Cäquiya rutzil i wäch ri Erasto ri c'olol puak re ri tinimit, xukuje' ri kachalal Cuarto cuya rutzil i wäch.

²⁴ Are ta ba' ri Kajaw Jesucristo cätok'obisan i wäch nimalaj iwonojel. Amén.

Ri apóstol Pablo cuya u k'ij ri Dios

²⁵ Are c'u ri cämíc, kaya ba' u k'ij ri Dios. Ri Are' cäcowinic cubano chí c'o na más u chuk'ab ri i cojoníc jas ri cubij ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio ri quintzijo, xukuje' jas ri cubij ri tijonic ri nu yo'm chrij ri Jesucristo. Je wa' jas ru k'alajisam lok ri Dios chrij ru chomam lok, ri man etamtal tä can ojer tzaretak mäjok cäban ruwächulew. ²⁶ Cämíc c'ut esam chi sak ru chomanic pa ru Lok' Pixab ri Dios ri xquitz'ibaj can ri k'alajisal tak re ru Tzij ri Dios. Are c'u wa' ri xtakan wi ri Dios ri man c'o tä u q'uisic ru c'aslemal. Ri u chomam lok ri Dios ri man etamtal taj ojer esam wa' chi sak cämíc chquiwäch conojel winak cho ruwächulew rech quecojon ta na, xukuje' quenimanic.

[†] **16:22** Ri apóstol Pablo xucoj jun kachalal che tz'ibanel che qui tz'ibaxic ru wuj.

²⁷ ¡Ri Dios ri xuwi wa' Dios c'olic, ri xukuje' c'o u no'j che ronojel, chnimarisax ba' u k'ij amak'el pa tak ri k'ij ri junab ri quepetic rumal ri u banom ri Jesucristo! Amén.

Ru Lok' Pixab Ri Dios
New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'),
traditional spelling

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: K'iche'

Dialect: Cantel

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in K'iche'

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,

please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

8430bd05-7384-53a0-b6f0-f6365890a2fe